

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Állam- és Jogtudományi Szekció

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:

Károli Gáspár Református Egyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**A házasság és az egyéb párkapcsolati formák
viszonya, avagy miért nem értjük egymást a
házasság intézménye körüli vitákban?**

Kézirat lezárásának dátuma:

2024.11.15.

**Nyilatkozom, hogy a dolgozat elkészítéséhez mesterséges intelligencia alkalmazásokat
nem vettem igénybe.**

Tartalomjegyzék

1. Bevezető	4
2. A házasság és a család fogalma.....	6
2.1. A család szociológiai fogalma.....	6
2.2. A család fogalma a rendszerváltoztatást követő magyar alkotmányos szabályozásban	8
2.3. A házasság és a család mint érték	11
3. A házasság intézménye a rendszerváltoztatást követő magyar alkotmányos szabályozásban	14
3.1. Az Alkotmánybíróság házasság intézményével kapcsolatos gyakorlata	14
3.2. A házassággal kapcsolatos állami intézményvédelmi kötelezettség és a házasságkötés szabadságához való alapjog ütközése	21
4. A házasságon kívüli életközösségek	24
4.1. A házasságon kívüli párkapcsolatok jogi szabályozása Magyarországon.....	24
4.2. Az élettársi kapcsolat választása mögött meghúzódó motivációk	26
4.3. Az azonos nemű személyek párkapcsolata	28
4.3.1. Az azonos nemű párok életközösségének jogi elismerése	28
4.3.2. Érvek és ellenérvek – avagy az azonos nemű párok házassági igénye.....	29
5. Lehetséges megoldások a házasság intézményének tevőleges védelme érdekében	35
5.1. Házasságvédő intézmények a nemzetközi pódiumon	35
5.2. Az egyházi és állami házasság viszonya	38
6. Zárzó	40
Hivatkozott források jegyzéke	42

1. Bevezető

Korunkban, amikor politikai mozgalmak, kampányok épülnek arra, hogy minél inkább kiszélesítsük a házasság és a család eredeti fogalmát, szükséges az érvek felsorakoztatása mellett az intézmények alaposabb vizsgálata is. Vajon a házasság tetszés szerint kibővíthető bármilyen kapcsolaton alapuló életközösségre? Milyen igények sorakoznak fel az élettársi kapcsolat választása, a házasság elutasítása mögött? Milyen szándékok húzódnak meg az azonos neműek házasságkötési igénye mögött, s a jog hogyan reagálhat, illetve reagálnia kell-e ezen igényekre?

Különböző országokban eltérő jogi megoldásokat találunk a házasságon kívüli párkapcsolatok jog általi elismerésére, mivel az államok mérlegelési körébe tartozik az azonos nemű párok jogi elismerésének eszközeinek kialakítása. Az Emberi Jogok Európai Bírósága a *Schalk and Kopf v. Austria* ügyben hozott ítéletében kimondta, hogy a házasságkötéshez való jog nem tekinthető a különnemű személyek esetére korlátozottnak, ugyanakkor főképp a társadalmi és kulturális különbségek miatt nem állapítható meg olyan kötelezettség, amely alapján a részes államokban biztosítani kell az azonos nemű párok számára a házasságkötés lehetőségét.¹

Ahogy az egyes országok és nemzetközi szervezetek joggyakorlatában is eltérő álláspontok dominálnak a házasság intézményével kapcsolatban, úgy a közbeszédben is eltérő vélekedésünk jut kifejezésre a házasságról, annak családteremtő szerepéről, s általában állást foglalunk arról is, hogy a házasságról annak hagyományos felfogása szerint gondolkodunk, vagy egyetértünk a házasság intézményének kiterjesztését sürgető nézetekkel. Fogalmaink nagyjából egyeznek abban, hogy a családra a társadalom alapjaként tekintünk, azonban mást gondolunk például arról, hogy a család alapja – a gyermek születésén túl – a házasság, vagy bármilyen élettársi kapcsolat lehet.

E dolgozat a házasság intézményének olyan áttekintését nyújtja, amely az intézmény magyarországi alkotmányos védelmét, ezen belül az alkotmányértelmező fórum gyakorlatát, valamint a házasság értékalapú, jogelméleti megközelítését foglalja magában. A dolgozat kitér a házasságon kívüli párkapcsolatok szabályozásának ismertetésére is, azoknak a házasságra való lehetséges hatásai vizsgálata végett. Nem tárgyalja a dolgozat részletesen az egyes intézmények kimerítő történeti előzményeit, ez azonban nem jelenti, hogy a vizsgálat körében eltekinthetnénk ama tényről, hogy a házasság intézményének évezredes hagyománya van.

¹ Vasily LUKASHEVICH: Egy új európai család: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete a Schalk és Kopf kontra Ausztria esetben. *Fundamentum*, 2010/3. 119.

A dolgozat célja annak vizsgálata is, hogy igaz-e azon állítás, miszerint a jogi fogalmaink determinálják nézeteinket, s így a vita lezárható volna a jogalkotó által adott pontos házasság- és családdefinícióval, vagy ezen intézmények tekintetében nem vonatkoztathatunk el azoknak szociológiai mivoltától.

2. A házasság és a család fogalma

A dolgozat első fejezeteiben a család intézményét vizsgálja, hiszen a család a társadalom egy sokkal nagyobb alapegysége, mint a házasság vagy egyéb párkapcsolatok, így megkerülhetetlen az intézmény vizsgálata a házasság témakörében. Mindemellett az Alaptörvény a házasságot és a családot egymásra tekintettel védi a két intézmény szoros kapcsolata miatt, az L) cikk is egy helyen említi őket. A család ősidők óta a társadalom alapegysége, a nemzet fennmaradásának eszköze², ahogyan azt az Alaptörvény is kiemeli.³ A család tehát alkotmányjogi szempontból is alapvető jelentőségű intézmény⁴, A család elsődlegesen nem alkotmányjogi vagy jogi fogalom, alapvetően inkább egy szociológiai konstrukció. Ami az alkotmányjog feladata, hogy a családot mint a társadalom alapintézményét alkotmányos eszközökkel védje, s szintén az alkotmányjog területére tartozik annak a kérdésnek a körülhatárolása, hogy a házasság és a család pontosan milyen kapcsolatban vannak egymással.⁵ A házasság és a család nevesítése során az Alaptörvény két különböző intézményt, így két különböző jogot véd⁶, azonban a két intézmény mind szociológiai, mind jogi értelemben egymásra épül.

2.1. A család szociológiai fogalma

A család fogalmát tekintve nemzetközi és európai viszonylatban is általános, hogy a család elsődlegesen nem jogi fogalom, s a család kapcsán egységes jogi definíció nem adható. A nemzetközi közösségben és az emberi jogok érvényesülését felügyelő szervek munkájában megjelenő általános nézet, hogy a család a társadalom védendő alapegysége, amely országtól, politikai és társadalmi rendszerektől függően idővel változik.⁷ A magyar jogirodalom általában Drinóczi Tímea és Zeller Judit meghatározását veszi alapul, amely szerint „a család olyan szabad akaratlan alapuló életközösség, amelynek legalább két tagja van, akiket tényleges kapcsolat, kötődés és függőségi helyzet tart össze, és amely viszonyrendszerben mindegyik félnek meghatározott jogai és – a gyermekeket kivéve – egyben kötelezettségei vannak.”⁸

² BÓDI Stefánia: A család fogalma, belső viszonyai, egyéb párkapcsolati formák alkotmányjogi megközelítése. *Jogelméleti Szemle*, 2022/3. 49.

³ Magyarország Alaptörvénye L) cikk (1) bekezdés.

⁴ BÓDI i.m. 49.

⁵ CSINK Lóránt: Házasság és család. In: JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András). Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont, Jogtudományi Intézet, 2018. [21] – [24].

⁶ SCHANDA Balázs: Néhány alkotmányjogi megfontolás az apasággal kapcsolatban. *Iustum Aequum Salutare*, 2022/3. 141.

⁷ LUX Ágnes: A család fogalmának nemzetközi és európai szabályrendszere. *Közjogi Szemle*, 2021/4. 34.

⁸ CSINK i.m. [29].

Utóbbi meghatározással a szerzőpáros a család alkotmányjogi fogalmi elemei pontosításának szükségességét feszegeti.⁹

Az Alaptörvény L) cikke nem fogalmat definiál: a családot a nemzet megmaradásának alapjaként nevezi meg, vagyis a család alkotmányos védelme elsősorban társadalmi érdek, a népszaporulat egy alkotmányos cél.¹⁰ Továbbá a házasság és a család a társadalom legkisebb szolidaritási sejtjeinek tekinthetők, amelyek segítése az állam részéről gazdasági érdek is: ezen kis egységek a szubszidiaritás elve alapján biztosítják, hogy a szociális ellátórendszert csak olyan családban megjelenő nehézségek terheljék, amely a családon belül nem megoldható.¹¹

A család fogalmával kapcsolatban egy furcsa kettősségről beszélhetünk: az államnak az Alaptörvény L) cikke alapján intézményvédelmi kötelezettsége van a család tekintetében, másfelől azonban tiszteletben kell tartania az egyének családi élettel kapcsolatos döntéseit is, mely döntések joga az emberi méltóságból eredeztethető önrendelkezési joghoz, illetve magánszférához és családi élet tiszteletben tartásához való alapjog körébe tartozik.¹²

Az Alaptörvény az „Alapvetés” részében helyezte el a házasság és a család védelméről szóló tételt, így ezen tétel pozíciója utalhat arra, hogy a házasság és család védelmének (így az objektív intézményvédelmi kötelezettségnek) alapelvi jelentősége hangsúlyosabb az alapjogi vonatkozásnál.¹³ Utóbbi megállapítást erősíti az Alaptörvény azon rendelkezése is, amely alapján a családok védelmének szabályait sarkalatos törvény határozza meg. Ez a sarkalatos törvény a hatályban lévő a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény (a továbbiakban: Csvt.), amely szintén alapelvi szinten deklarálja, hogy az állam – önmagukban vett méltóságuk és értékük miatt is – védi a család és a házasság intézményét.¹⁴

Ezen ütközés azért figyelemre méltó, mert a család intézményvédelme körében az állam az alkotmányos értelemben vett családot védi, azonban a családi élet tiszteletben tartásához való alapjog akár alapot teremthet arra is, hogy az azonos neműek is családot alapíthassanak.

A gyermekvállalás és gyermeknevelés számára az ideális közeg a család, a gyermeknek saját szülei szeretetközösségében való nevelkedése. A gyermeküket egyedül nevelők

⁹ HERKE-FÁBOS Barbara Katalin: Az élettársi jogviszony alkotmányossági és családjogi kérdései. *Jura*, 2017/1. 260.

¹⁰ CSINK i.m. [28] – [32].

¹¹ SCHANDA (2022) i.m. 143.

¹² LÁPOSSY Attila – SZABÓ-TASI Katalin – SZAJBÉLY Katalin: A család(fogalom) és más alapjogok - alkotmányjogi megközelítésből. *Családi Jog*, 2013/1. 1.

¹³ SCHANDA (2022) i.m. 140.

¹⁴ BARZÓ Tímea: A családjog alapelvei és érvényesülésük nehézségei. *Miskolci Jogi Szemle*, 2017., 1. Különszám, 39 – 41.

kiszolgáltatottsága és szegénységi kockázata sokkalta magasabb, mint a házasságban élő szülőké. Így a család stabilitása nem magánügy, hanem közérdek, s nem beszélhetünk paternalizmusról, ha az állam törekszik a házasságkötésre való ösztönzésre, s óvja a házasságokat és a családi létformát, nem csak intézményi, hanem tevőleges (támogatásokon alapuló) védelemmel.¹⁵ Ugyanakkor az Alaptörvény L) cikkének (2) bekezdése, mely szerint „Magyarország támogatja a gyermekvállalást” nem emeli ki a házasságban vagy családban történő gyermekvállalást, így a jogalkotó az ilyen intézményi kereteken kívül történő gyermekvállalás támogatását is biztosítani kívánja.¹⁶

Adódik a kérdés, hogy valójában meddig terjed az állam tevőleges védelmi kötelezettsége, s például a család fogalmába beletartoznak-e a házasságon kívüli párkapcsolatokon alapuló életközösségek is? Egyes szerzők szerint a család jogi definíciójának pontos meghatározásával erre a kérdésre választ kaphatunk. Azonban álláspontom szerint a család elsősorban a társadalmi változások során változó, tehát kifejezetten nem jogi fogalom.

A család mint a társadalom alapegysége alapvetően szociológiai környezetben alakult ki, s elsősorban nem jogi környezetben formálódott, így a jogalkotó számára nehézséget jelenthet a jogrendszerbe való interpretálása és alkalmazása.¹⁷ Ezt jól szemlélteti, hogy a család fogalmának meghatározására tett kísérletek folyamatában a szűkítő (csak a házasságon alapuló) és a szociális (tágabb értemben vett) családfogalom folyamatosan váltakozott a jogalkotási és alkotmányértelmező döntések tükrében.

2.2. A család fogalma a rendszerváltoztatást követő magyar alkotmányos szabályozásban

Az Alkotmánybíróság 1097/B/1993. számú határozatában rendelkezett a család fogalmáról, amely szerint a család alkotmányos védelme nem csak a házasságon alapuló, hanem a szociológiai értelemben vett (vagyis nem házassági köteléken alapuló) családi életre is vonatkozik.¹⁸

Egy későbbi határozatában a testület kimondta, hogy

„[...] a házasság intézménye kultúránkban és jogunkban is hagyományosan férfi és nő életközössége. Ez az életközösség tipikusan közös gyermekek születését és a

¹⁵ SCHANDA Balázs: A jog lehetőségei a család védelmére. *Iustum Aequum Salutare*, 2012/2. 87.

¹⁶ Uo. 78.

¹⁷ DRINÓCZI Tímea – ZELLER Judit: A házasság és a család alkotmányjogi helyzete. *Jura*, 2006/1. 17.

¹⁸ 1097/B/1993. AB határozat, ABH 1996, 456, 466.

családban való felnevelését célozza, amellett, hogy a házastársak kölcsönös gondoskodásban és támogatásban élésének is kerete. A gyermekek nemzésére és szülésére való képesség nem fogalmi eleme és nem feltétele a házasságnak, de a házasság eredeti és tipikus rendeltetéséből folyóan a házastársak különmeműsége igen. A házasság intézményét az állam arra tekintettel is részesíti alkotmányos védelemben, hogy elősegítse a házastársak számára a közös gyermekkel is rendelkező család alapítását.”¹⁹

Az Alkotmánybíróság ezen határozatában a házasságon alapuló, szűkebb családdefiníciót helyezte előtérbe.

Az Alaptörvény elfogadásának előkészítéséről szóló országgyűlési határozat kifejezetten a házasságon alapuló család védelmét tartalmazta volna, azonban a 2011. április 25-én kihirdetett Alaptörvény L) cikke ezen szövegszerű kapcsolat nélkül került elfogadásra.²⁰ A hatályba lépő Alaptörvény L) cikkének (1) bekezdése alapján „Magyarország védi a házasság intézményét mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját.”

Ezt követően, a Csvt. kihirdetésekor azonban a jogalkotó elsősorban házasság-centrikus családfogalomra épített.²¹ A törvény eredetileg úgy definiálta a család fogalmát, miszerint annak alapja kizárólagosan egy férfi és egy nő házassága vagy egyenesági rokon kapcsolat, vagy a családbafogadó gyámság lehet.²² Nem sokkal a hatálybalépés után azonban az Alkotmánybíróság 43/2012. (XII. 20.) számú határozatában a törvényt vizsgálva kimondta, hogy a Csvt. a családi jogállás keletkezésének szabályozásában indokolatlanul leszűkítő meghatározást alkalmaz.²³ A testület a család fogalmát a Csvt. által meghatározott családfogalomnál jóval tágabban adta meg: eszerint a szociológiai család fogalmába tartoznak az „azonos célra irányuló, kölcsönös gondoskodáson alapuló, tartós érzelmi és gazdasági életközösségek”.²⁴ A testület kimondta, hogy az Alaptörvényből nem a házassági kötelék, mint együttélési forma egyedüli (kizárólagos), hanem a különös (kiemelt, alkotmányos szintű)

¹⁹ 14/1995. (III.13.) AB határozat, ABH 1995, 82, 83.

²⁰ DOMBOS Tamás – POLGÁRI Eszter: Zavaros progresszió: Az alkotmánybíróság a családok védelméről szóló törvényről. *Fundamentum*, 2013/1. 55.

²¹ LÁPOSSY – SZABÓ-TASI – SZAJBÉLY (2013/1.) i.m. 1 – 2.

²² A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény 7. §.

²³ LÁPOSSY Attila – SZABÓ-TASI Katalin – SZAJBÉLY Katalin: A családban marad? - Döntés után, avagy az Alkotmánybíróság családképe. *Családi Jog*, 2013/2. 2.

²⁴ 43/2012 (XII. 20.) AB határozat, ABH 2012, 788, 796.

védelve vezethető le, vagyis az Alaptörvény nem zárja ki más, a házasságtól eltérő párkapcsolatok törvényi szintű oltalmát.²⁵

A határozat azonban kimondja, hogy az L) cikk ezen értelmezésével maga a törvényszöveg nem ellentétes, mivel nem zárja ki a család fogalmából azokat a közös gyermekkel rendelkező párokat, akik valamilyen házasságon kívüli egyéb kapcsolati formában élnek, mivel a törvényi meghatározás alapján a leszármazás is keletkeztetheti a családi jogállást.²⁶ Azonban ha szigorúan jogértelmezési szempontból vizsgáljuk a rendelkezést, feltehető a kérdés, hogy ekkor a „családi jogviszony” pontosan kikre terjed ki, hiszen az Alkotmánybíróság nem vizsgálta, hogy ebben az esetben a szülők között is létrejön-e családi kapcsolat, vagy kizárólag külön-külön a szülő és a gyermek között.²⁷

Egyes szerzők álláspontja szerint a határozat hiányos abban a tekintetben, hogy az Alkotmánybíróságnak lehetősége lett volna meghatározni a családra vonatkozó intézményvédelmi kötelezettség és a családi élet tiszteletben tartásához való alanyi jog közti viszonyt, ezt azonban elmulasztotta, s olykor összemosva használta a határozatban a két fogalmat.²⁸ A határozat érdemben nem vizsgálta, hogy a magán- és családi élethez való jog alapján hátrányos megkülönböztetést valósít-e meg a család fogalmának szűk meghatározása, mivel azzal érvelt, hogy az azonos nemű párok kapcsolatai nem tartozhatnak az állam családvédelmi kötelezettségének körébe, hiszen nem képesek reprodukcióra, így nem szolgálják a nemzet fennmaradását. Ennek oka azonban lehet éppen az, hogy a jogalkotó nem teszi lehetővé az azonos nemű párok számára az örökbefogadást, s így nem is törekszik arra, hogy elősegítse számukra a jogi értelemben vett családdá válást.²⁹ Ez a megközelítés az alapján is megkérdőjelezhető, hogy a nemzet fennmaradása és az élet továbbadása valóban azonos fogalmak-e, hiszen a nemzet fennmaradásának szintén alapja lehet a szociális biztonság fenntartása vagy az egészségügyi ellátás biztosítása.³⁰

A törvény azzal, hogy igen szűkösen határozta meg a család fogalmát, többek között azt a problémát is magában hordozta, hogy az Alaptörvény L) cikkéből nem következett olyan értelmezés, amely a párkapcsolati formák körében kizárólag a házasságot vonta volna a

²⁵ 43/2012 (XII. 20.) AB határozat, ABH 2012, 788, 792.

²⁶ LÁPOSSY – SZABÓ-TASI – SZAJBÉLY (2013/2.) i.m. 6.

²⁷ BOJNÁR Katinka: Az Alkotmánybíróság határozata a család fogalmáról: A családfogalom szűkítő értelmezésének elfogadhatósága. *Jogesetek Magyarázata*, 2013/1. <https://n9.cl/1i3jb>

²⁸ DOMBOS – POLGÁRI i.m. 59.

²⁹ LÁPOSSY – SZABÓ-TASI – SZAJBÉLY (2013/2.) i.m. 4.

³⁰ BOJNÁR Katinka: Az Alkotmánybíróság határozata a család fogalmáról: A családfogalom szűkítő értelmezésének elfogadhatósága. *Jogesetek Magyarázata*, 2013/1. <https://n9.cl/1i3jb>

védendő család fogalma alá.³¹ A kialakult ellentétet az Alaptörvény negyedik módosítása oldotta fel³², amelyben az Alaptörvény L) cikk (1) bekezdése kiegészült azon mondattal, miszerint „a családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony”, így alkotmányos szinten rögzítette a jogalkotó a családi kapcsolat alapját, anélkül azonban, hogy a család fogalmát megadta volna. Az Alaptörvény tehát a családkép tekintetében nem foglal állást.³³

Egyes szerzők szerint a módosítással a családi kapcsolat alapjának meghatározása meglehetősen hasonló ahhoz a megfogalmazáshoz, amelyet a fentebb említett alkotmánybíróági határozat megsemmisített, így feltehetőleg az alkotmányértelmező szervnek, az Alkotmánybíróságnak kell az új definíciót tartalommal megtöltenie.³⁴

2.3. A házasság és a család mint érték

A család fogalmának meghatározására tett kísérletekben a család szűkítő és szociológiai meghatározása szinte állandó váltakozással jelent meg az jogalkotás és alkotmányértelmezés folyamatában. Nem alaptalan azon szempont, amely a család fogalmának pontos körülhatárolásának igényét fogalmazza meg, hiszen segíti a jogalkalmazót, ha egyértelmű, jogilag behatárolt fogalmak alapján dönthet. Azonban meglátásom szerint lehetséges, hogy az L) cikk Alaptörvény negyedik módosításával történő megváltoztatásakor a jogalkotónak nem állt szándékában a család jogi definíciójának meghatározása, hanem nyitva hagyott egy értelmezési mezőt a jogalkalmazó számára, mivel nem kívánta pusztán jogi fogalomként minősíteni a családot. Így azon álláspont, amely alapján a negyedik Alaptörvenymódosítás során az Alkotmánybíróság határozatával megsemmisített család-definíció került az Alaptörvénybe, alaptalan, hiszen a megsemmisített rendelkezés a család, és nem a családi kapcsolat alapjának fogalmát adta meg.

A család szociológiai intézmény, és – a házassággal ellentétben – nem jogintézmény. Szociológiai szempontból családnak tekinthetjük például azon közösséget is, amelyben egy élettársi kapcsolatból közös gyermek születik, függetlenül attól, hogy az élettársak között jogi értelemben van-e családi jogviszony, vagy sem. Ahogy az Alaptörvény nem foglal állást arról,

³¹ LÁPOSSY – SZABÓ-TASI – SZAJBÉLY (2013/1.) i.m. 4.

³² BARZÓ Tímea: A házasság és a család védelme Közép-Európában. *Pro Futuro*, 2023/1. 14 – 15.

³³ SCHANDA (2022) i.m. 146.

³⁴ BOJNÁR Katinka: Az Alkotmánybíróság határozata a család fogalmáról: A családfogalom szűkítő értelmezésének elfogadhatósága. *Jogesetek Magyarázata*, 2013/1. <https://n9.el/1i3jb>

hogy köztük családi jogviszony fennáll-e, azt sem zárja ki, hogy családi kapcsolat fonódik közöttük.

A magyar joggyakorlatban nem példa nélküli, hogy a jogalkotó, illetve az alkotmányértelmező fórum egy kifejezett fogalommeghatározást deklarált, azonban az mégis hamarosan megváltozott. Véleményem szerint az Alaptörvény negyedik módosításával az L) cikk kiegészítése a család fogalmával kapcsolatosan egyfajta köztes megoldást nyújt azzal, hogy a cikk csupán a családi kapcsolat alapját fogalmazza meg, amely értelmezési keretet hagy nyitva azzal a jogpolitikai céllal, hogy az alkotmányértelmező fórumra és jogalkalmazóra bízva azon kérdés megválaszolását is, hogy hogyan alakul a család a házasságon kívüli párkapcsolatokon alapuló közösségekben.

A házasság intézményével kapcsolatban az Alaptörvény nem csupán a házasság mint kapcsolat alapját, hanem a házasság pontos fogalmát határozza meg, s az L) cikkből egyértelműen következik, hogy az alkotmányozó hatalom nem kívánta kiterjeszteni a házasság intézményét az azonos nemű párok kapcsolatára is. A fogalom legmagasabb szintű meghatározására került sor, a tisztázás azonban nem zárta le azon vitát, amelyben a házasság kiterjesztésének igénye jelenik meg. Ennek oka részben arra vezethető vissza, hogy a jog a társadalmi igényekre reagál, s az évezredek hagyományokkal rendelkező intézmények is változnak a társadalmi változásokkal párhuzamosan. Meglátásom szerint azonban a jogalkotónak meg kell találnia azon megoldást, amellyel mind a felmerülő újító, mind a hagyományos értékek megőrzését támogató társadalmi igényeknek megfelelő szabályozást alkot.

Nem lehet jelentős társadalmi változásokat – és így jogalkotási folyamatokat – végrehajtani anélkül, hogy tudatában lennénk annak, mi forog kockán, és milyen igények, érvek és ellenérvek fogalmazódnak meg.³⁵ Mindemellett a jogi fogalmak deklarálása nem rendezheti véglegesen a házasság intézményével kapcsolatos vitáinkat, hiszen a házasság és a család olyan évezredek hagyományokkal rendelkező intézmények, amelyeknek elsődlegesen szociológiai jelentősége van.

A házasság mint természetjogi intézmény – csakúgy, mint a család – az emberi társadalom kezdeteitől fennáll a társadalom alapjaként, s ezzel megelőzi a modern állam kialakulását.³⁶ A házasság valódi jelentősége abban mutatkozik meg, hogy az Alaptörvényben nem a házasság

³⁵ Andrew KOPPELMAN: Judging the Case against Same-Sex Marriage. *University of Illinois Law Review*, 2014/2. 431 – 432.

³⁶ CSINK Lóránt – SCHANDA Balázs – VARGA Zs. András (szerk.): *A magyar közjog alapintézményei*. Budapest, Pázmány Press, 2020. 681 – 682.

intézményének létrehozása, hanem a házasság elismerése és védelme jelenik meg mint állami kötelezettség.³⁷ A hagyományos megközelítés alapján a házasság egy szövetség, amelyben szövetségre lépni annyit jelent, mint valaki mellett véglegesen elköteleződni és ehhez Istent tanúul hívni.³⁸ A házasság azon állandó kapcsolatoknak, tevékenységeknek, és felelőségeknek a kategóriája, amelyeket egy férfi és egy nő együttesen észszerűen megválaszthat, és amelyeket kölcsönös elkötelezettségként és közjóként fogadhatnak el.³⁹

A házasság és a család védelme számos ország alkotmányában, valamint nemzetközi dokumentumokban is megjelenik. Magyarország Alaptörvénye kiemeli a családot, illetve a házasság jelentőségét. A Nemzeti Hitvallásban megjelenik, hogy „[v]alljuk, hogy együttélésünk legfontosabb keretei a család és a nemzet, összetartozásunk alapvető értékei a hűség, a hit és a szeretet” –, és az L) cikk (1) bekezdése szerint „Magyarország védi a házasság intézményét mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony [...]”. Számos kritika éri ezen kijelentéseket, miszerint az alkotmányozó ezen intézményeket állította a társadalmi élet és a jogi értékrend középpontjába. A nemzetközi emberi jogi dokumentumok színterén valóban nem található efféle konkrét értékválasztás⁴⁰, ugyanakkor önmagában az is hangsúlyozza az intézmények jelentőségét, hogy ezen dokumentumok szövegében is megjelenik a házasság és családok védelme.⁴¹ Ezen intézményeket a nemzetközi jog tehát napjainkban is elismeri és védi.⁴²

³⁷ SCHANDA Balázs: A házasság intézményének védelme a magyar alkotmányjogban. *Iustum Aequum Salutare*, 2008/3. 67 – 68.

³⁸ John WITTE JR. – Eliza ELLISON: *Covenant Marriage In Comparative Perspective*. Grand Rapids, William B. Eerdmans Publishing, 2005. 86.

³⁹ John FINNIS: The Good of Marriage and the Morality of Sexual Relations: Some Philosophical and Historical Observations. *American Journal of Jurisprudence*, 1998/1. 50 – 51.

⁴⁰ VARGA Zs. András: A házasság és a család mint keresztény és európai értékek. *Acta Humana*, 2020/4. 188.

⁴¹ Uo. 189 – 192.

⁴² VARGA (2020) i.m. 192.

3. A házasság intézménye a rendszerváltoztatást követő magyar alkotmányos szabályozásban

Az európai államok jogforrásai tekintetében napjainkban kétféle szabályozás jelenik meg a házassággal kapcsolatban alkotmányos szinten: egyes államok az alkotmányukban rendelkeznek a házasságról, mások azonban csak törvényi szinten szabályozzák ezt az intézményt.⁴³ Magyarország az előbbi csoportba tartozik, hiszen a házasság intézményét az Alaptörvény Alapvetés részének L) cikkében említi meg, valamint Nemzeti Hitvallásban is megjelenik a család kiemelt értéke.⁴⁴

3.1. Az Alkotmánybíróság házasság intézményével kapcsolatos gyakorlata

A házasság mint intézmény védelme már a Magyar Népköztársaság Alkotmányaként kihirdetett 1949. évi XX. törvényben is megjelent. Az alkotmány rendelkezett a házasság és a család intézményének védelméről⁴⁵, azonban a házassági jog részletes szabályozása csak később, a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.) keretében valósult meg.⁴⁶ Az 1989-es rendszerváltoztatás előtt átfogó alkotmányreformra 1972-ben került sor, ez azonban nem változtatta meg a házasság alkotmányos szabályozását, mivel többnyire államháztartással és gazdasággal kapcsolatos kérdéseket rendezett.⁴⁷

A rendszerváltoztatás után Magyarországon nem lépett hatályba új Alkotmány, azonban az 1989. évi XXXI. évi törvény elfogadása tulajdonképpen magában hordozta az 1949. évi alkotmány módosítását is. Ezzel együtt járt, hogy az elkövetkezendő években az újonnan megalakult Alkotmánybíróság számos határozatában értelmezte az alkotmány rendelkezéseit⁴⁸, s több házasságot érintő határozatot is hozott.

A házasság belső viszonyainak a családjogi (polgári jogi) szabályozásán túl a házasság intézményének alkotmányjogi szempontból is jelentősége van. Az Alkotmánybíróság számos határozatában foglalkozott a párkapcsolatok tartalmának meghatározásával, amelyekben megmutatkozik egyfelől a házasságon kívüli kapcsolatok elismerése, másfelől a házasság mint kiemelt intézmény védelme, s így az is, hogy milyen alkotmányjogi érvek vonulnak fel ezen

⁴³ MOLNÁR Sarolta Judit: *A házasság intézményének perspektívái a köteleket, a tartalmat és az alanyi kört érő kihívások tükrében*. Budapest, Pázmány Press, 2022. 191.

⁴⁴ SCHANDA (2012) i.m. 77.

⁴⁵ 1949. évi XX. törvény a Magyar Népköztársaság Alkotmányáról 15. §.

⁴⁶ MEZEY Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet*. Budapest, Osiris Kiadó, 2007. 248 – 249.

⁴⁷ TRÓCSÁNYI László – SCHANDA Balázs – CSINK Lóránt (szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2021. 46.

⁴⁸ Uo. 48.

intézmények különbözősége mögött. Az állam oldaláról a házassággal kapcsolatosan egy sajátos kettősségről beszélhetünk. Egyrészt az államnak intézményvédelmi kötelezettsége áll fenn a házasság – mint kapcsolat, fennálló életközösség – vonatkozásában, másrészt a házasságkötés szabadsága önálló alapjognak minősül.⁴⁹

Ezen alapjog alapján mindenki szabadon eldöntheti, akar-e házasságot kötni, és ha igen, kivel. A 64/1991. (XII. 17.) számú határozatában az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az emberi méltósághoz való jog lényegében az „általános személyiségi jog” egyik megfogalmazása, amelybe beletartozik az önrendelkezési jog is, amely pedig magába foglalja a házasságkötés szabadságát.⁵⁰ Ennek margójára az Alkotmánybíróság 22/1992. (IV. 10.) számú határozatában alkotmányellenesnek minősítette azon rendelkezéseket, melyek szerint a rendőrség, a fegyveres erők és fegyveres testületek tagjai csak parancsnoki engedéllyel köthettek házasságot, mivel az engedélyhez kötés sérti a házassulni vágyó tagok önrendelkezési jogát.⁵¹

Ha a házasságkötés szabadságához való jogot mint alapjogot vizsgáljuk, megállapítható, hogy ez egy olyan speciális alapjog, amely ugyan az egyént jogosítja, ugyanakkor mégis csak egy másik személlyel együtt gyakorolható, tehát kollektív alapjog (mint például a gyülekezéshez való jog, egyesüléshez való jog). Vagyis két ember házasságához való joga kölcsönösen kiegészíti egymást.⁵² A gyülekezéshez vagy egyesüléshez való kollektív alapjogokkal szemben azonban fontos hangsúlyozni, hogy a házasság csakis két ember között köthető. A 75/2007. (X. 19.) AB határozat kimondta, hogy – az akkor hatályban lévő – Alkotmány keretei között a poligámia bevezetéséről nem lehet népszavazást tartani, s a házasságot csak mint két személy közötti életközösséget illeti meg az alkotmányos védelem.⁵³

Ehhez a speciális tulajdonsághoz kapcsolódik az a jogi előírás is, hogy a házasság kizárólag egy férfi és egy nő kapcsolatában fennálló jogintézmény. A hatályos Alaptörvény is úgy fogalmaz, hogy a házasság intézménye egy férfi és egy nő között létrejött életközösség, s ez az elv megjelenik a házasság családjogi szabályozásában is.⁵⁴

Említésre érdemes, hogy Magyarország Alaptörvényének szövege jelentősen eltér az egykori Országgyűlés Alkotmány-előkészítő Eseti Bizottsága által készített határozati javaslatától, majd

⁴⁹ SCHANDA Balázs – BALOGH Zsolt (szerk.): *Alkotmányjog – Alapjogok*. Budapest, Pázmány Press, 2022. 124 – 125.

⁵⁰ 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, ABH 1991, 297, 301.

⁵¹ HALMAI Gábor (szerk.): *Alkotmánybírósági esetjog*. Budapest, CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2007. 134 – 135.

⁵² MOLNÁR i.m. 190.

⁵³ 75/2007. (X. 19.) AB határozat, ABH 2007, 731, 734.

⁵⁴ A Polgári Törvénykönyvről 2013. évi V. törvény 4:6. §.

az elfogadott határozattól is, mivel tartalmában jóval szűkebben rendelkezik a házasság intézményéről. Azonban a határozat egyik legfontosabb pontja, hogy a házasságot kizárólag férfi és nő kapcsolataként fogalmazza meg (ezt egyébiránt az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatára és az Alkotmánybíróság gyakorlatára építette)⁵⁵, ez alapján pedig maga az Alaptörvény is fenntartotta a házasság mint férfi és nő közötti kapcsolat kizárólagosságát.⁵⁶ Ez azért is jelentős lépés, mert e tétel az ideiglenes Alkotmány szövegében nem szerepelt, amelynek oka ugyan lehet az, hogy ez a házasság hagyományos szerepéből egyértelműen adódik, azonban akkor lehetőséget teremthetett volna akár az azonos neműek közötti házasság intézményének bevezetésére is.⁵⁷

Az Alkotmánybíróság egyik korai határozatában, a 14/1995. (III. 13.) számú határozatban vizsgálta, hogy alkotmányellenes-e a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. IV. törvényének (a továbbiakban: régi Ptk.) azon bekezdése, mely szerint az élettársak a „házasságkötés nélkül, közös háztartásban érzelmi és gazdasági közösségben együttélő nő és férfi”⁵⁸, valamint a Csjt. 10. § (1) bekezdése, miszerint „[h]ázasságot nagykorú férfi és nő köthet”. Az Alkotmánybíróság azt vizsgálta, hogy a házasság valóban kizárólag férfi és nő viszonylatában valósulhat-e meg.⁵⁹ A határozatban a testület kimondta, hogy a nemek közötti egyenjogúságnak addig van értelme, amíg a férfi és női nem közti természetes különbséget elismerik, és az egyenjogúság erre tekintettel valósul meg.⁶⁰ A határozatból kitűnik tehát, hogy a házasság férfi és nő kapcsolataként való definiálása önmagában nem alkotmányellenes diszkrimináció.⁶¹

Ezen túl azonban az Alkotmánybíróság azt is megállapította, hogy

*„[k]ét személy tartós életközössége megvalósíthat olyan értékeket, hogy az érintettek személyi méltóságának egyenlő figyelembevétele alapján az együttélő személyek nemétől függetlenül igényt tarthat jogi elismerésre. Az azonos elbánás mindig a jogi szabályozás tárgyát képező életviszonytól függően mérlegelendő.”*⁶²

A határozatnak azért van jelentősége, mert az Alkotmánybíróság két személy tartós életközösségét a jog által védendő értéknek deklarálta, s felszólította a jogalkotót, hogy

⁵⁵ VARGA Zs. András: A házasságra és a családra vonatkozó rendelkezések változása az alkotmányozás során. *Iustum Aequum Salutare*, 2012/2. 126 – 127.

⁵⁶ Magyarország Alaptörvénye, L) cikk (1) bekezdés.

⁵⁷ VARGA (2012) i.m. 121.

⁵⁸ A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 578/G. § (1) bekezdés.

⁵⁹ HERKE-FÁBOS i.m. 260.

⁶⁰ 14/1995. (III. 13.) AB határozat, ABH 1995, 82, 84–85.

⁶¹ CSINK – SCHANDA – VARGA i.m. 688.

⁶² 14/1995. (III. 13.) AB határozat, ABH 1995, 82, 84.

egyenlően kezelje az élettársi viszonyban élő személyeket minden olyan jogviszonyban, ahol nincsen alkotmányos indoka a kapcsolatban élők neme szerinti megkülönböztetésnek.⁶³

Az Alkotmánybíróság arra is rámutatott ezen határozatában, hogy az azonos bánásmód tekintetében mindig a jogi szabályozást tárgya szerinti életviszonyoktól függően kell mérlegelni (pl. magát a szoros kapcsolatot értékeli-e a jog), s főképp a gazdasági és vagyoni helyzet, illetve akár a hozzátartozókra vonatkozó büntetőjogi szabályok kapcsán nincs alkotmányos alapja annak (így nem tehető különbségtétel a nem alapján), hogy ezen szigorítások és könnyítések ne terjednének ki az azonos nemű személyek tartós életközösségére.⁶⁴

Ezen indokolásban az Alkotmánybíróság azonban nem értékítéletet fogalmazott meg, csupán egy jogszabály alkotmányosságáról vélekedett, vagyis elismerte azt, hogy a jognak tudomást kell vennie azon kapcsolatokról is, amelyek a házassághoz hasonlóan tartós érzelmi, gazdasági közösségben élő azonos nemű személyek életközössége. Értelemszerűen ez mind juttatásokat, mind hátrányokat is jelenthet (pl. hozzátartozóra vonatkozó társadalombiztosítási ellátások vagy hivatali összeférhetetlenség). A jogalkotó – mondhatni a határozatra reagálva – az 1996. évi XLII. törvénnyel az élettárs régi Ptk.-ban elhelyezett definícióját „nő és férfi” együttéléséről „két személy” együttélésére változtatta meg, elkerülvén az élettársi kapcsolathoz fűződő jogok egyesével való áttekintését az alapján, hogy van-e a felek különmeműségének tárgyilagos mérlegelés alapján felmerülő észszerű indoka.⁶⁵

Az Alkotmánybíróság fentebb idézett kijelentéséből az is következik, hogy a házasság intézményének védelme nem jelenti, hogy életközösség csak házasságként állhat fent. Az élettársi kapcsolat és a bejegyzett élettársi kapcsolat kaput nyit azok számára, akik házasságon kívüli életközösséget kívánnak kialakítani. Számukra önrendelkezési joguk alapján van lehetőségük kapcsolatuk állami elismerésére és arra, hogy az állam ezen együttélési formákat is megfelelő védelemben részesítse.⁶⁶

A szabad házasságkötéshez való alapjog biztosításán túl az államnak a házasság intézményével kapcsolatban objektív intézményvédelmi kötelezettsége van, mely abból fakad, hogy a házasságot az alkotmány nevesítetten védi. E kötelezettség azt foglalja magában, hogy az államnak biztosítania kell azt, hogy a házasság intézménye más (jog)intézményektől (tehát egyéb életközösségektől) megkülönböztetve legyen, azokkal ne konkuráljon.⁶⁷ Ez egyben azt

⁶³ HERKE-FÁBOS i.m. 261.

⁶⁴ 14/1995. (III. 13.) AB határozat, ABH 1995, 82, 84–85.

⁶⁵ SCHANDA (2008) i.m. 70 – 71.

⁶⁶ CSINK – SCHANDA – VARGA i.m. 688.

⁶⁷ MOLNÁR i.m. 189 – 190.

is jelenti, hogy alkotmányellenes helyzet áll elő, ha a jogalkotó legalább ugyanazon szinten, vagy jobban véd egy hasonló intézményt, amely az Alaptörvényben nincs nevesítve.⁶⁸ A jogalkotónak számos lehetősége van magának a védelemnek a megvalósítása terén. A kötöttség úgy határozható meg, hogy alkotmányellenes mulasztás következik be, ha a házasság intézményének semmilyen védelem nincs biztosítva a konkuráló életközösségekkel szemben.⁶⁹

Eme intézményvédelmi kötelezettségre hivatkozva semmisítette meg az Alkotmánybíróság 154/2008. (XII. 17.) számú határozatában a bejegyzett élettársakról szóló 2007. évi CLXXXIV. törvényt annak hatályba lépése előtt. A törvény úgy rendelkezett, hogy „[b]ejegyzett élettársi kapcsolat akkor jön létre, ha az anyakönyvvezető előtt együttesen jelen levő két, tizennyolcadik életévét betöltött személy személyesen kijelenti, hogy egymással bejegyzett élettársi kapcsolatban kíván élni.”⁷⁰ A szakasz szinte szó szerint azonos a ma hatályos jog szerinti bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésére vonatkozó szabállyal, azzal a jelentős különbséggel, hogy a megsemmisített törvény az intézményt mind különneműek, mind azonos neműek számára lehetővé tette volna.

Schanda Balázs még a törvény Alkotmánybíróság általi megsemmisítése előtt hívta fel figyelmet azon veszélyre, hogy ha a jogalkotó a bejegyzett élettársi kapcsolatot a házasság mintájára szabályozza, könnyen kiüresítheti a házasság intézményét. Ha a jogszabály utaló móddal szabályozza a bejegyzett élettársi kapcsolatot, a házasság szabályozásának analógiájára, és csupán néhány jog marad meg a házasság intézményéhez kapcsolódóan, akkor a házasság intézményének védelme szinte formálissá válik, hiszen a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményének bevezetésével a jogalkotó kifejezetten egy házasságszerű élettársi kapcsolatot intézményesítene.⁷¹

Az Alkotmánybíróság döntésében megállapította, hogy a törvény a házasság intézményének lényeges tartalmának sérelmét idézte elő⁷², mivel egy a házassággal párhuzamosan fennálló jogintézményt hozott volna létre, amely csak az elnevezésében különbözött volna a házasság jogintézményétől, amely így alkotmányellenes. Ugyanakkor nem alkotmányellenes a bejegyzett élettársi kapcsolat intézménye, azaz a házassággal egy majdnem azonos jogokat biztosító jogintézmény fennállása az azonos nemű párok esetében, mivel számukra a

⁶⁸ CSINK i.m. [3].

⁶⁹ SCHANDA (2008) i.m. 67.

⁷⁰ A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló 2007. évi CLXXXIV. törvény 1. §. (1) bekezdés.

⁷¹ SCHANDA (2008) i.m. 72.

⁷² LÁPOSSY Attila: Az alkotmánybírák a házasság védelméről. *Fundamentum*, 2009/1. 114.

házasságkötésre eleve nincs mód.⁷³ A határozat a védelem körében kitért arra, hogy az élettársi kapcsolat létesítése levezethető az önrendelkezési jogból, ugyanakkor az Alkotmány ezt az együttélési formát nem védi a házasságra vonatkozó intézményvédelem körében. A testület kimondta, hogy

„[a]z azonos nemű személyek számára azonban, akik az Alkotmány alapján házasságot nem köthetnek, a jogalkotónak az Alkotmány korlátai között biztosítania kell egymás irányában a házastársakéhoz hasonló olyan jogállást, amely az egyenlő méltóságú személyként kezelésüket biztosítja. Egy ilyen új jogintézmény nem sérti, nem is veszélyezteti a házasság Alkotmány által kiemelten védett helyzetét, illetve a különböző neműeknek szintén az Alkotmány 54. § (1) bekezdéséből levezetett házasságkötéshez való jogát.”⁷⁴

Az Alkotmánybíróság döntése alapján tehát a házassággal azonos módon kell szabályozni az azonos nemű párok bejegyzett élettársi kapcsolatát, és csak ott lehetséges a szabályozásban eltérés, ahol azon eltérések az azonos neműek közti párkapcsolatok természetéből fakad.⁷⁵

Az Alkotmánybíróság döntésében hangsúlyozta azt is, hogy ellentmond a jogbiztonságnak, ha párhuzamosan létezik a házasság és egy vele tartalmilag majdnem egyező másik intézmény, amelyet ugyanazok a személyek vehetnének igénybe, illetve azon technikai megoldás is ellentmond a jogbiztonságnak, amely egy jogintézmény minden jogrendszerbeli szabályát "megfelelően" rendeli alkalmazni egy másik jogintézményre.⁷⁶

Az Alkotmánybíróságot döntésének érvelésével, következtetéseivel kapcsolatban számos kritika érte. Nem egyértelmű, hogy a testület milyen állásponton van a tekintetben, hogy a házasság intézményének védelmére államcélként, alanyi joghoz kapcsolódó intézményvédelmi kötelezettségként, vagy önálló intézményvédelemként tekint.⁷⁷ Bragyova András alkotmánybíró különvéleményt csatolt a határozathoz, melyben kifejtette, hogy a házasság védelmének alkotmányjogilag három alapformája különíthető el. Az első alapforma alapján a házasság mint jogintézmény létezését biztosítja a házasság alkotmányos védelme, tehát a törvényhozó nem szüntetheti meg az intézményt. A második a házasság kifejezett preferálását jelenti, a harmadik pedig a házasság jogi kizárólagosságát veszi alapul, s így védi az intézményt. Különvéleményében Bragyova megfogalmazza, hogy kizárólag az első alapforma egyeztethető

⁷³ 154/2008. (XII. 17.) AB határozat, ABH 2008, 1655, 1664-1665.

⁷⁴ 154/2008. (XII. 17.) AB határozat, ABH 2008, 1655, 1665.

⁷⁵ BARZÓ (2023) i.m. 24.

⁷⁶ HERKE-FÁBOS i.m. 262.

⁷⁷ LÁPOSSY (2009) i.m. 111.

össze az alkotmányos demokrácia alapvető értékével, a szabadsággal és egyenlőséggel.⁷⁸ Bragyova azt is állítja, hogy fogalmilag nem lehetséges egy másik intézmény létrehozásával megsérteni a házasság védelmét. Úgy fogalmaz, hogy „[h]a az Alkotmány a körte alkotmányos védelmét írta elő, az őszibarack körtével azonos védelme nem sérthetné a körte alkotmányos védelmét.”⁷⁹ A példa valóban jól szemléltetné a problémát, azonban nem illik az esetre, mivel az adott jogszabály létrehozásával a különmű párok vagy a bejegyzett élettársi kapcsolatot, vagy a házasságot választhatták volna, vagyis a két intézmény nem különült volna el egymástól, hanem konkurensei lettek volna egymásnak.⁸⁰

A határozat a „házasságon kívüli partnerkapcsolatok” kategóriáján belül néhol összekeveri az „élettársi kapcsolat” és a „bejegyzett élettársi kapcsolat” fogalmakat⁸¹, mindemellett az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatára való hivatkozása és a határozat megállapításai között ellentmondások fedezhetők fel, amelyek feloldhatók lettek volna, ha az Alkotmánybíróság a házasságvédelmet új értelemmel ruházza fel, de ez nem jelenik meg a határozatban.⁸²

Drinóczi Tímea szerint az Alkotmánybíróság határozatában a „házasság” és a „család” fogalmakat adottnak veszi, mintha ezen fogalmak megváltoztathatatlanul lennének jelen a jogrendszerben. Drinóczi rámutat, hogy ezen fogalmak – ahogy az alkotmány egyes rendelkezései – a társadalmi változások nyomán különböző korszakokban különböző jelentést nyerhetnek az alkotmányértelmezés során, s véleménye szerint következetesebb és megalapozottabb lett volna a határozat, hogyha annak elején leszögezi ezen fogalmak definícióját.⁸³

A döntés azt sem tisztázza, hogy pontosan mit ért az állam intézményvédelmi kötelezettsége alatt, s egyes szerzők szerint a döntésből hiányoznak olyan rendszerező, alapjogi dilemmákat tisztázó megállapítások, amelyek segítenék ezen fogalmak közti eligazodást.⁸⁴ A testület indokolásában nem tért ki arra sem, hogy milyen kapcsolat van a házasságkötés szabadsága és a házassággal kapcsolatos objektív intézményvédelmi kötelezettség között.⁸⁵

⁷⁸ 154/2008. (XII. 17.) AB határozat, ABH 2008, 1655, 1671.

⁷⁹ 154/2008. (XII. 17.) AB határozat, ABH 2008, 1655, 1672.

⁸⁰ JAKAB András: Az Alkotmánybíróság első határozata a bejegyzett élettársi kapcsolatáról. *Jogesetek Magyarázata*, 2010/2. <https://n9.cl/e5rmsk>

⁸¹ SZEIBERT Orsolya: 154/2008. (XII. 17.) AB határozat - BÉK I. In: GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – ZAKARIÁS Kinga (szerk.): *Az alkotmánybírósági gyakorlat. Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata*. Budapest, Hvg-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., 2021. 740.

⁸² LÁPOSSY (2009) i.m. 112.

⁸³ DRINÓCZI Tímea: „Nyugodjék BÉKében”? *Közjogi Szemle*, 2009/1. <https://n9.cl/51c0c>

⁸⁴ LÁPOSSY (2009) i.m. 110.

⁸⁵ Uo. 112.

A döntésben megjelenik, hogy „az állam a szubjektív alapjog által védett körön túlmenően is meghatározhatja ugyanazon alapjog objektív, intézményes védelmi körét”. Az állami kötelezettség pedig azért is szélesebb, mint az érvényesülés lehetővé tétele, mert „az adott alapjogot általában, absztrakt módon, mint értéket kell védelem alá helyeznie”. Kritikaként fogalmazódik meg, hogy a korlátozások alkotmányosságának megítélésére irányadó alapjogi tesztek sem alkalmazta az Alkotmánybíróság.⁸⁶ Drinóczi Tímea meglátása szerint a házasságkötés szabadsága alapjog, tehát annak korlátozására a határozatban a szükségességi és arányossági tesztet kellett volna alkalmazni, vagyis a szabad házasságkötés akkor korlátozható, ha más alapjog vagy alkotmányos cél, elvont alkotmányi érték védelme vagy érvényesülése megköveteli. Meglátása szerint a házasság nem fogalmi eleme a demokratikus társadalmi együttélésnek, s ha a házasság nem létezne, az nem érintené a demokratikus rendet, így a házasság védelme önmagában nem lehet indok az önrendelkezési jog korlátozására, vagyis az azonos neműek kizárását a házasságkötés szabadságából. Így véleménye szerint az Alkotmánybíróságnak a korábbi véleményét felül kellett volna vizsgálnia, és ki kellett volna mondania, hogy az azonos neműeket is megilleti a házasság.⁸⁷

Összességében tehát a határozattal kapcsolatban a legfontosabb fogalmak definiálása, felvetett kérdések megválaszolása hiányának következményeként felmerült a kérdés, hogy nem volna-e szükség az objektív intézményvédelmi kötelezettséggel kapcsolatos alkotmánybíróági gyakorlat áttekintése, formálása.⁸⁸

3.2. A házassággal kapcsolatos állami intézményvédelmi kötelezettség és a házasságkötés szabadságához való alapjog ütközése

Számos olyan klasszikus alkotmánybíróági határozat akad, amely egy alanyi alapjog és egy állami kötelezettségként fennálló intézményvédelem ütközésével foglalkozik, s ezen határozatok általában nem csak szakmai érdeklődést, hanem jelentős közérdeklődést is kiváltanak. Elsősorban azért, mert lehetséges értékvitákat indukálnak, s sokszor világnézeti meggyőződések, olykor vallási nézetek is érinthetnek. A bíróság számára egyelőre az egyetlen járható út ezen ügyekben, ha következetes alkotmányjogi érvekből építi ki véleményét, a valódi gyakorlattal koherens – vagy akár attól kifejezetten eltérő – módon.⁸⁹

⁸⁶ Uo. 111 – 112.

⁸⁷ DRINÓCZI Tímea: „Nyugodjék BÉKében”? *Közjogi Szemle*, 2009/1. <https://n9.cl/51c0c>

⁸⁸ LÁPOSSY (2009) i.m. 114.

⁸⁹ Uo. 109.

Egy efféle alapjog és intézményvédelem közti ütközés fellelhető a házasság tárgykörében is, éppen úgy, ahogyan a család intézményvédelme és a családi élet tiszteletben tartásához való jog között. Megválaszolatlan kérdés, hogy vajon a házasság védelme – mint az állam objektív intézményvédelmi kötelezettsége – hogyan viszonyul a házasságkötés szabadságához fűződő alapjoghoz. Ha azt vesszük alapul, hogy az önrendelkezési jogból mint (emberi méltósághoz való) alapjogból adódik a házasságkötés szabadsága, akkor ezen alapjogra épül rá a házasság mint jogintézmény. A másik felfogás alapján pedig a házasság intézményéből lehet következtetni a szabad házasságkötéshez való alapjogra. A magyar jogforrások és az Alkotmánybíróság gyakorlata nem adnak választ arra, hogy a házasság körében az objektív intézményvédelmi kötelezettségnek van-e elsőbbsége, vagy az alapjognak.⁹⁰

Az intézményvédelem és az önrendelkezési jog kapcsolatának tárgya merül fel abban a kérdésben, hogy a házasságkötés szabadságához fűződő alapjog kiterjed-e annak felbontásához való szabadsághoz is. Drinóczi Tímea és Zeller Judit álláspontja alapján az alapjog az újbóli házasságra is kiterjed, így tulajdonképpen magában foglalja a bontáshoz való jogot is. Ezzel szembenálló nézet, amely alapján a házasságkötés szabadságának alapjogi minősége a házasságkötésen túl csupán a házasságkötés jogától való tartózkodást foglalja magában, annak felbontására nem terjedhet ki⁹¹, s maga a házasság intézménye, amely alkotmányos védelemben részesül, ebből pedig nem vezethető le a házasság megszüntetéséhez való alapjog, így a házasság felbontása csak az önrendelkezési jogból, vagyis az emberi méltósághoz való jogból vezethető le.⁹²

Az Alkotmánybíróság annyiban állást foglalt eme kérdésben, hogy 995/B/1990. számú határozatában megfogalmazta, hogy nem alkotmányellenes, ha a házasság felbontására csak bírói úton kerülhet sor. Ezen ügyben az indítványozók többek között azt sérelmezték, hogy a Csjt. a házasság felbontásáról rendelkező azon részei, mely szerint a házasság felbontására csak bíróság döntése alapján kerülhet sor, állampolgári jogaikat sértő rendelkezések, mivel ez az állampolgári akarat állami korlátozása, az államnak alkotmányellenes beavatkozása a magánfelek életviszonyaiba. Az Alkotmánybíróság azonban megállapította, hogy ez a rendelkezés nem ütközik az Alkotmányba, mivel:

„[a]z állampolgároknak szabad és felelős elhatározásán alapszik a házasságkötési döntésük. [...] Ha azonban a házasság és a család

⁹⁰ SCHANDA – BALOGH i.m. 126.

⁹¹ MOLNÁR i.m. 136.

⁹² CSINK i.m. [8].

*intézménye alkotmányos védelem alatt áll, ha az ezzel kapcsolatos viszonyok rendezése – minthogy az állampolgároknak idevágó jogai alapjogok – csak törvénnyel lehetséges, akkor a létrehozott házasság, a meglévő család megtartásának előmozdítása, a házasság felbontásának törvényes szabályok között tartása az Alkotmány által a család védelmére előírt állami feladat, amelynek eszköze a bírói út.*⁹³

Meglátásom szerint lehetséges, hogy a házasság fogalmának Alaptörvényben lévő meghatározásán túl a jogalkotó, illetve az alkotmányértelmező fórum kifejezetten nem törekszik az az intézményvédelmi kötelezettség és az alapjog pontos elhatárolására. Eme kérdés eldöntése több jogalkotási, jogalkalmazási esetben lehetne kiindulópont, zsinórmérce, az azonos nemű párok életközösségeinek szabályozásában például az önrendelkezési jog kerül előtérbe, az Alkotmánybíróság többek között az önrendelkezési jogból vezette le a különnemű párok azon jogát, hogy tartós párkapcsolatukat elismerje és védelemben részesítse az állam.⁹⁴ Ugyanakkor – a fent kifejtett érvek alapján – nem elhanyagolható nézőpont, hogy a kérdést a véglegesség igényével lezáró pontos elhatárolás újabb vitákat indukálna a konfliktusok feloldása helyett.

⁹³ 995/B/1990. AB határozat, ABH 1993, 515, 520.

⁹⁴ 154/2008. (XII. 17.) AB határozat, ABH 2008, 1224. Ez az elismerés és védelem a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény megalkotásával jogszabályi formát öltött, amely a megsemmisített törvényhez hasonló rendelkezéseket tartalmaz, azonban a jogalkotó eme törvényben a bejegyzett élettársi kapcsolatot csak az azonos nemű párok kapcsolatában ismeri el. A törvényt több ízben megtámadták, azonban az Alkotmánybíróság 32/2010. (III.25.) számú határozatában a jogszabályt nem találta Alaptörvény-ellenesnek.

4. A házasságon kívüli életközösségek

A házasságra vonatkozó alkotmányos folyamatok vizsgálatának eredményeként megállapítható, hogy az állam részben a történelmi hagyományok, részben továbbra is a reprodukciós államcél miatt sajátos jogi rezsimmel támogatja a házasságot a párkapcsolatok közül. Ugyanakkor kétségtelen, hogy az utóbbi évtizedekben fokozatosan nőtt a társadalmi igény az élettársi kapcsolat és az azonos neműek párkapcsolatának elismerésére. Míg a házasság fogalma nagyjából a jogászai és szociológiai, köznyelvi szempontból hasonló jelentőséggel bír, az élettársi kapcsolatról nem egységes a felfogás társadalmi és jogi szempontból sem.⁹⁵ Ezt részben indokolhatja az is, hogy míg a magyar állam korábban csak a házasság intézményét ismerte el legitim párkapcsolatként, mára már ötféle párkapcsolat létezik a magyar jogban a házasságon kívül az azonos neműek bejegyzett élettársi kapcsolatával, az azonos neműek és különneműek de facto, illetve a közjegyző által nyilvántartásba vett élettársi kapcsolatával.⁹⁶ Érdeemes megvizsgálni, hogy melyek a fő szabályozási pontjai ezen párkapcsolati formáknak, hiszen felvetődik a kérdés, hogy milyen viszonyban vannak a házassággal a jogilag értékelt más párkapcsolatok.⁹⁷

4.1. A házasságon kívüli párkapcsolatok jogi szabályozása Magyarországon

Az élettársi kapcsolat fogalmát a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 6:514. § (1) bekezdése tartalmazza, mely szerint „[é]lettársi kapcsolat áll fenn két olyan, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége, bejegyzett élettársi életközössége vagy élettársi kapcsolata, és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri kapcsolatban.” Az intézmény jogi szabályozását kettősség jellemzi: a vagyoni jogi viszonyokat a kötelmi kötetben szabályozza a jogalkotó, míg a tipikusan családjogi (vagyis a közös gyermek létevel összefüggő) szabályokat a Ptk. Családjogi Könyve tartalmazza.⁹⁸ A szabály alapvetően egy tulajdonjogi megközelítést tartalmaz, amely a közös háztartás tényén alapul. Az élettársak egyszerűen fogalmazva partnerek, akik a házasság intézményén kívül, de annak mintájára élnek, az élettársi kapcsolat tehát alapvetően a házasság fogalmához viszonyítva határozható meg.⁹⁹ Az élettársi kapcsolat

⁹⁵ SZEIBERT Orsolya: Az élettársi kapcsolat fogalma – itthon és Európában különös tekintettel a de facto élettársi viszonyokra. *Magyar Jog*, 2011/5. 295.

⁹⁶ SCHANDA (2022) i.m. 142.

⁹⁷ MOLNÁR i.m. 15.

⁹⁸ HERKE-FÁBOS i.m. 259.

⁹⁹ SCHANDA (2008) i.m. 69.

létrejötte ténykérdés, hiszen akkor jön létre, mikor két személy érzelmi, gazdasági közösséget valósít meg, és egy háztartásban lakik. A házasság a felek nyilatkozata alapján jön létre, tehát konszenzuális jellegű.¹⁰⁰

A különneműek közt fennálló élettársi kapcsolat esetén a kapcsolat joghatása, hogy apasági vélelmet is keletkeztet, valamint ők részt vehetnek humán reprodukciós eljárásban is, azonban közösen örökbefogadni nem jogosultak. Az élettársak is köthetnek egymással vagyoni jogi szerződést. Azonban családjogi joghatásról csak akkor beszélhetünk, vagyis az élettárs csak akkor kérhet tartást, illetve az élettársi kapcsolat megszűnése esetén csak akkor van lehetőség a másik élettárs kizárólagos jogcíme alapján közösen használt lakás további használatára, ha közös gyermek született a kapcsolatból és az élettársi kapcsolat legalább egy évig fennállt. Ez a jogszabályi koncepció feltehetőleg abból ered, hogy a jogalkotó álláspontja szerint a gyermek az a személy, akinek révén a családi kapcsolat létrejön, a felek egymás közti viszonya önmagában nem minősül családnak.¹⁰¹ Ezen szabályozás azonban kétségtelenül figyelmen kívül hagyja azt az élethelyzetet, ahol az élettársak akár évtizedekig éltek együtt és nevelték egyikük vagy mindkettőjük – nem közös – gyermekeit.¹⁰² Mindez azt is jelenti, hogy az azonos nemű személyek de facto együttéléséből származó kapcsolatnak nincs családjogi hatása, hiszen nekik nem lehet gyermekük.¹⁰³

Ugyan számos esetben a házasság előtt a partnerek élettársi kapcsolatban élnek mintegy „próbaházasságként”, a magyar jogrendszerben mégis inkább a bejegyzett élettársi kapcsolat áll legközelebb mint intézmény a házasság intézményéhez. Az egyszerű élettársi kapcsolattal szemben ez az intézmény nem reálaktussal, hanem a felek jognyilatkozata alapján keletkezik, s a jogalkotó az intézményt a házasság analógiájára szabályozza. A fentebb említett 154/2008. (XII. 17.) számú AB határozatot követően egy második törvény létrehozta azon bejegyzett élettársi kapcsolati intézményt, amely már csak az azonos nemű párok kapcsolatának rendezését teszi lehetővé. Ezen jogalkotási aktus kétségtelenül illeszkedik a párkapcsolati formákhoz kapcsolódó nemzetközi jogalkotási folyamatba.¹⁰⁴

A bejegyzett élettársi kapcsolatban élők életközösségét tehát külön törvény, a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény

¹⁰⁰ CSINK i.m. [18] – [20].

¹⁰¹ BÓDI i.m. 62.

¹⁰² BARZÓ (2017) i.m. 40.

¹⁰³ BARZÓ (2023) i.m. 28.

¹⁰⁴ CSINK i.m. [18] – [20].

rendezi, melynek célja az eme kapcsolatban élők jogállásának tisztázása volt. A törvény alapján két azonos nemű, tizennyolcadik életévét betöltött személy hozhat létre anyakönyvvezető előtt megjelenve bejegyzett élettársi kapcsolatot, amely nyilvánosan, két tanú együttes jelenlétében jön létre. A házasságkötéssel ellentétben kiskorú személy nem hozhat létre bejegyzett élettársi kapcsolatot, azonban a törvény általánosságban rendezi a bejegyzett élettársi kapcsolat joghatásait¹⁰⁵ és a felek jogait, kötelezettségeit, amely rokonvonásokat mutat a házasság és a házastárs jogi kategóriájával. Mégis fontos különbség, hogy a törvény 3. §-a alapján a bejegyzett élettársi kapcsolatban élő személyek nem fogadhatnak örökbe sem együttesen egy gyermeket, sem egyikőjük a másik partnerének saját gyermekét; nem alkalmazhatóak a házassági névviselés szabályai tekintetükben; nem vehetnek részt emberi reprodukcióra irányuló eljárásban; és apasági vélelmet sem keletkeztet a kapcsolatuk.¹⁰⁶

A de facto élettársi kapcsolatban élők számára lehetőség adódik nyilatkozni élettársi kapcsolatukról, amely alapján a Magyar Országos Közjegyzői Kamara nyilvántartást vezet.¹⁰⁷ A nyilvántartásba vett élettársi kapcsolat intézményesítése azon alapul, hogy nagyban megkönnyíti az ilyen típusú párkapcsolatokban élő személyek tekintetében a hatóságok irányában fennálló bizonyítási kötelezettséget, a nyilvántartás létrejöttét megelőzően ezt a feleknek magánúton, saját költségen kellett megoldaniuk.¹⁰⁸

Az egyéb párkapcsolati formák választása annyiban mindenképpen hatással van a házasságra, hogy értelemszerűen magával vonja a házasságban élők számának csökkenését is. Ugyanakkor egyben jelentheti a házasság intézményének változását is: a házassulást megelőző együttélés a két kapcsolati forma közötti átmenetet is jelezheti.¹⁰⁹ Mindemellett érzékelhető, hogy a jogalkotó vagy jogalkalmazó nem tud teljességgel elszakadni a házasság szabályaihoz való közelítéstől, hiszen csak azzal összehasonlításban tudja meghatározni az egyéb párkapcsolati formákat, de például az élettársi kapcsolat fennállta mindig egyedi elbírálás kérdése.¹¹⁰

4.2. Az élettársi kapcsolat választása mögött meghúzódó motivációk

Az élettársi kapcsolat mint kapcsolati forma elterjedése Magyarországon a nyolcvanas évek végéhez köthető.¹¹¹ Az élettársi kapcsolatok jogi és társadalmi megítélése az utóbbi

¹⁰⁵ BÓDI i.m. 60.

¹⁰⁶ HERKE-FÁBOS i.m. 259.

¹⁰⁷ BÓDI i.m. 61.

¹⁰⁸ HERKE-FÁBOS i.m. 259.

¹⁰⁹ PONGRÁCZ Tiborné – SPÉDER Zsolt: Élettársi kapcsolat és házasság - hasonlóságok és különbségek az ezredfordulón. *Szociológiai Szemle*, 2003/4. 55.

¹¹⁰ MOLNÁR i.m. 175.

¹¹¹ PONGRÁCZ – SPÉDER i.m. 56.

évtizedekben átalakult: az élettársi kapcsolat tartalmát a jogalkotó egyre inkább közelíti a házassághoz, sőt, a határozottabb különbségtétel ma már társadalmi ellenállásba ütközik.¹¹²

Feltehető a kérdés, hogy milyen indokok állnak az élettársi kapcsolat választása, s ezzel összefüggésben a házasság elutasítása mögött? Bizonyos kutatások szerint egyes – a házasságra egyébként hajló – párok a házasságot valamilyen objektíve hátráltató indok miatt nem kötik meg hamarabb, pl. a lakás vagy biztos állás hiánya miatt.¹¹³ A házasság intézményét tudatosan elutasító párok egy része viszont valójában az államnak az intim szférájukba való beavatkozástól ódzkodik.¹¹⁴ Az élettársi kapcsolatot tudatosan választók a házasság elutasítása miatt döntenek úgy, hogy ebben a kapcsolati formában élnek (ezt az attitűdöt talán a sokszor felhangzó „nincs szükségünk a papírra” fordulat jól jellemzi). Egyes szerzők szerint így a gyakorlati problémák, okok mellett gyakran értékrendi különbségek, sajátosságok indokolják a kapcsolati forma megválasztását.¹¹⁵

Némely álláspont szerint a felek több energiát fordítanak a kapcsolat gondozására és a konfliktusok megoldására akkor, hogyha a párt az érzelmek, és nem csupán „a papír” tartja össze.¹¹⁶ Ezen érv mögött meglátásom szerint gyakran inkább egyfajta „menekülési útvonal” biztosítása a cél. A különnemű személyek együttélésén alapuló élettársi kapcsolat gyakran egy házasságkötési szándék nélküli együttélést jelent, amelyben a partnerek nem akarják a házasságkötés útján kinyilvánítani kapcsolatuk tartósságát.¹¹⁷ (A menekülési útvonal meghagyása egyébként a házasságkötéseknél is megjelenhet, tipikus példája ennek, hogy a házasulók gyakran mintegy „önbeteljesítő jóslatként” házassági vagyonszerződést kötnek, amely éppenhogy nem a végleges elköteleződésre épít, hanem eleve a házasságból való kiszakadásra nyújt lehetőséget.) A házasság azért jelentéktelenedhet el „csak egy papír” kérdéssé, mert a korunk individualizmusa ignorálja, hogy a házasság valódi kötelék, intézmény, s ez a felfogás kerüli a felelősségvállalást eredményező, végleges elköteleződést.¹¹⁸ Mindemellett azonban az élettársi kapcsolatban élő pároknak gyakran kifejeződik azon igényük, hogy a jogalkotó kapcsolatukat a házasságon alapuló család státuszához azonos jogi jelleggel illesse, s az ahhoz kapcsolódó kedvezményeket is megadja. Tehát míg egyfelől

¹¹² BOJNÁR Katinka – SCHANDA Balázs: Házassági jogrendszerek versenye, vagy párkapcsolati szupermarket? *Iustum Aequum Salutare*, 2016/2. 184.

¹¹³ PONGRÁCZ – SPÉDER i.m. 61.

¹¹⁴ MOLNÁR i.m. 65 – 66.

¹¹⁵ PONGRÁCZ – SPÉDER i.m. 62.

¹¹⁶ Uo. 66.

¹¹⁷ FRIVALDSZKY János: A házasság és a család: elnyomó hatalmi viszonyok avagy a jog relacionális jellegének prototípusai? Az olasz relacionalista jogfilozófiai eredmények tükrében. *Iustum Aequum Salutare*, 2008/3. 17 – 18.

¹¹⁸ Uo. 21.

gyakran idegenkednek a kapcsolatuk állam előtti kinyilvánításától és eljogiasításától, másfelől mégis jogi elismerést kívánnak, amely ellentmondás kezelése jogi lehetetlenség.¹¹⁹ Ha a jogalkotó ezen igénynek eleget tenne, akkor éppen azokra kényszerítene házassági szabályokat, akik ódzkodtak ettől.¹²⁰

4.3. Az azonos nemű személyek párkapcsolata

Bár a bejegyzett élettársi kapcsolat joghatásai majdnem minden tekintetben azonosak a házasság joghatásaival, kétségtelenül megjelenik az igény a házasság azonos nemű felek közötti kiterjesztésére is. Az azonos neműek házasságának kérdése mind társadalmi szinten, mind a szakirodalomban rendkívül megosztó. Egyes meglátások szerint egyfajta kettősségről beszélhetünk a téma kapcsán: míg a közbeszédben a házasság és család válságáról, értékének csökkenéséről hallani, addig a homoszexuális párok házasságkötési igénye, amely valójában igen kevés személyt érint, állandó kérdés a tudományos diskurzusban.¹²¹

4.3.1. Az azonos nemű párok életközösségének jogi elismerése

Amikor a múlt század folyamán általános emberi jogként ismerték el a házasságkötés szabadságát a különböző nemzetközi és nemzeti dokumentumokban, a szövegezés során nem merült fel valódi ok, amely indokolta volna a házasság kimondottan férfi és nő között létrejövő intézményként való szabályozását. A XXI. században ez már korántsem evidencia. Európa országaiban eltérő tendenciák figyelhetők meg az azonos nemű párok együttélésével kapcsolatos szabályozás tekintetében. Egyfelől vannak olyan országok, amelyek az azonos neműek számára a házasságkötést is lehetővé teszik, másfelől akadnak olyanok is, amelyek semmilyen jogot nem biztosítanak ezen párok számára.¹²²

Mivel a nemzetközi egyezmények a házasságkötés szabadságának részletekbe menő meghatározását a nemzeti jog hatáskörébe utalják, az a kérdést is nemzeti hatáskörbe tartozik, hogy a házasságkötéshez való jog csak férfi és nő tekintetében áll-e fent.¹²³ Európai viszonylatban három csoportra oszthatóak az államok a tekintetben, hogy hogyan viszonyul a jog az azonos neműek párkapcsolatához, s hogy egyáltalán rendezi-e azt.

A legtöbb nyugat-európai ország elismeri az azonos neműek bejegyzett élettársi kapcsolatát, számos ország a házasságkötést is lehetővé teszi. Néhány állam, ahogy Magyarország is, köztes

¹¹⁹ Uo. 17 – 18.

¹²⁰ MOLNÁR i.m. 161.

¹²¹ Uo. 192 – 193.

¹²² BOJNÁR – SCHANDA i.m. 171.

¹²³ DRINÓCZI – ZELLER i.m. 17.

megoldásként a bejegyzett élettársi kapcsolatot szabályozza, a harmadik csoportba jellemzően azon közép- és kelet-európai országok tartoznak, amelyek az azonos neműek együttélését semmilyen formában nem ismerik el, s ahhoz joghatást sem fűznek.¹²⁴

4.3.2. Érvek és ellenérvek – avagy az azonos nemű párok házassági igénye

Érdemes megvizsgálni, hogy az alkotmányos elvekből levezethető-e az azonos nemű párok házasságának elismerésére való kötelezettség. Csink Lóránt rámutat, eme kérdésben két különböző érvelés hozható fel: az azonos nemű párok házasságának alapjogi igazolása, illetve a társadalmi változásokra való hivatkozás.¹²⁵

Az Alkotmánybíróság korai határozatában azt mondta ki, hogy nincs ok arra, "hogy a jog eltérjen a házasságnak attól a jogi fogalmától, amely a mai állapothoz vezető hagyományban mindig is élt, és amely a mai jogokban is általános, továbbá amely a köztudat és köznyelv házasság-fogalmával összhangban van."¹²⁶ Az alkotmány szövegéből ekkor még nem derült ki, mit kell a házasság alatt érteni, de a testület álláspontja szerint a közfelfogás és a kulturális hagyományok alapján levezethető, hogy a házasság kizárólag férfi és nő kapcsolatán alapulhat. Ugyanakkor az is lehetséges, hogy hosszú idő elteltével az alkotmány szövegének értelmezése is megváltozik – akár formális módosítás nélkül.¹²⁷ Így gyakori érvként jelenik meg a tudományos diskurzusban, hogy a házasság fogalmának tartalma az utóbbi évtizedek szellemiségi és modern változásai szükségszerűen feltételezik a jogrendszer változását is.¹²⁸ Ötven évvel ezelőtt a házasságot házastársi egységnek tekintették, vagyis egymást kiegészítő személyek testi és lelki egyesülésének, amely a gyermekek nevelésére irányul. Általánosan elfogadott nézet volt, hogy a házasságnak objektív szerkezete van, és az emberek nem változtathatják meg szabadon a házasság alapvető szerkezetét. Az elmúlt néhány évtizedben a házasság intézményének egy másik megközelítése vált ismerté, nevezetesen, hogy az alapvetően egy érzelmi kötelék, s az intézmény az emberi döntések által szabadon alakítható.¹²⁹ Alternatív álláspont alapján a házasságkötés csupán egy társadalmi konstrukció, egy gyakorlat, amely megváltoztatható, ha az az emberi jóléthez vezet.¹³⁰

¹²⁴ BOJNÁR – SCHANDA i.m. 176 – 178.

¹²⁵ CSINK i.m. [10].

¹²⁶ 14/1995. (III. 13.) AB határozat, ABH 1995, 82, 83.

¹²⁷ TÓTH Gábor Attila: A titokzatos alkotmány. Jelentés az alkotmányértelmezés nehézségeiről. *Jogtudományi Közlöny*, 2008/9. 410.

¹²⁸ CSINK i.m. [13].

¹²⁹ Patrick. LEE – Robert P. GEORGE: *Conjugal union: what marriage is and why it matters*. Cambridge, Cambridge University Press, 2014. 5.

¹³⁰ KOPPELMAN (2014) i.m. 447.

Ezen perspektíva előretörésével párhuzamosan óhatatlanul kifejezésre jut az azonos nemű párok házasságának igénye is. Az igény kétségtelenül jogi elismerést fogalmaz meg, azonban a jog mindig társadalmi igényekre reagál, így ebben a vitában nem kerülhető meg a vélemények ütköztetése.

A házasság fogalmának meghatározásakor két egymással versengő nézet létezik: egy egyesítő szemlélet, valamint egy újraértelmező szemlélet. Az egyesítő szemlélet szerint „a házasság a felek olyan jogviszonyban való összekapcsolása, amiben a lehető legalapvetőbb dimenziókban alkotnak egységet, vagyis szellemi és testi módon, ami az utódnemzésre, a családi életre és így az egyén és a köz javára irányul, ez állandó és kizárólagos egységet teremt közöttük”.¹³¹ Az újraértelmező nézet szerint a házasság két (akár azonos nemű, akár külön nemű) személy egyesülése, akik elkötelezik magukat amellett, hogy szeretni és gondoskodni fognak egymásról, és megosztják a családi élet terheit.¹³²

Hogyha egy férfi és egy nő összeházasodik, a házasságukat nyilvánosan és törvényesen elismerik, a politikai közösség védi és ösztönzi kapcsolatukat.¹³³ A házasság tehát több, mint egy szerződés, a házasságkötéssel az ember egy új társadalmi státuszt kap, s a házasságkötés is egy nyilvános aktus, amelyben a felek nyilvánosan tesznek fogadalmat.¹³⁴ Ez a vita alapvetően senkinek sem pusztán a magánéletéről szól. Bizonyos kapcsolatok nyilvános elismerése, és az elismerés társadalmi hatásai, következményei a tét.¹³⁵

Az azonos neműeknek számos országban a házassággal járó konkrét előnyök jelentős része biztosítva van. Ők a tolerancián túl a házassággal járó tiszteletet és társadalmi elismerést szeretnék megkapni,¹³⁶ azonban meglátásom szerint ezen igény megítélését kissé torzíja az, hogy érvelésükben gyakran nem kapcsolatukat kívánják a hagyományos házasságok rangjára emelni, hanem utóbbit próbálják saját kapcsolatukhoz közelíteni.

Az újraértelmező felfogás érvelése szerint az azonos nemű partnerek kapcsolata semmiben nem különbözik azon külön nemű házastársak kapcsolatától, akik tudják, hogy házasságukból nem születhet gyermek.¹³⁷ Ezen nézetek szerint eme meddő házasságokból is hiányzik a termékenységre való képesség, így arra lehet következtetni, hogy tulajdonképpen akik ilyen

¹³¹ MOLNÁR i.m. 185.

¹³² Sherif GIRGIS – Robert P. GEORGE – Ryan T. ANDERSON: What is Marriage? *Harvard Journal of Law and Public Policy*, 2010/1. 246.

¹³³ LEE – GEORGE i.m. 97.

¹³⁴ Uo. 104.

¹³⁵ GIRGIS – GEORGE – ANDERSON i.m. 283.

¹³⁶ LEE – GEORGE i.m. 122.

¹³⁷ Robert P. GEORGE: What Marriage Is – And What It Isn't. *First Things*, (2009). <https://n9.cl/yv3q6g>

módon nem tudnak egyesülni, nem is házasodhatnak.¹³⁸ Véleményem szerint pusztán a közös gyermeknevelésnek a vállalása nem elegendő ahhoz, hogy egy kapcsolat házasság legyen.

Ha három szerzetes megegyezne abban, hogy gondoskodik egy árváról, ettől még nem válnának házastársakká. Ehhez hasonlóan a gyermekvállalás sem szükséges magához a házassághoz, hiszen a házások nem csak akkor válnak házastársakká, mikor megszületik az első közös gyermekük.¹³⁹ Egy egyszerű analógia jól szemlélteti ezen érvet: egy sportolói csapat sajátos tevékenysége a győztes játszmákra, ezek eléréseképpen pedig a sportolói képességek fejlesztésére, játékokban való megosztására irányul. Ahogyan a sportcsapat győztes játszmák nélkül is csapat marad, úgy a házastársak is, akik testileg egyesülni tudnak, házastársak gyermekáldás nélkül is.¹⁴⁰

Az azonos nemű párok kapcsolata elsősorban nem a családalapításra irányul, legalábbis nem a gyermekekkel együtt alkotott családra, hiszen erre biológiailag nem irányulhat. A hagyományos házasság esetén viszont a lehetőség általában megvan a gyermekek születésére.¹⁴¹ John Finnis meglátása szerint tulajdonképpen ennek a lehetőségnek a megléte, vagyis a szexuális viselkedés, amely alkalmassá tesz egy párt a gyermeknemzésre, s nem maga a termékenység.¹⁴² Míg ez az alkalmasság a heteroszexuális párok részéről jelen van, az azonos nemű párok viselkedéséből hiányzik. Egyszerűbben fogalmazva a heteroszexuális párok véletlenül terméketlenek, az azonos nemű párok azonban szükségszerűen, eleve azok.¹⁴³

Az újraértelmezők meglátása szerint az örökbefogadás útján a szülővé válás lehetősége azonos nemű párok számára is nyitva áll¹⁴⁴, s az örökbefogadással valóban lehetőségük lenne ugyan gyermeket vállalni, ha a jogi szabályozás ezt engedné, azonban ekkor is csak egy külső társadalmi szerepet kapnának, nem valódi emberi szerepeket, mint az anya és az apa szerepét.¹⁴⁵ Magyarországon a szabályozás nem tiltja, hogy egy személy önállóan örökbefogadjon egy gyermeket, azonban a közös örökbefogadást csak a házásoknak engedélyezi.¹⁴⁶ Egyes szerzők szerint a magyar jogrendszer házaspárok általi örökbefogadás uralkodó preferálása, illetve az, hogy az élettársi kapcsolatban élők esetén a párnak csak az egyik tagja lehet a gyermek

¹³⁸ Andrew KOPPELMAN: Is Marriage Inherently Heterosexual? *American Journal of Jurisprudence*, 1997/1. 63.

¹³⁹ GIRGIS – GEORGE – ANDERSON i.m. 255.

¹⁴⁰ Uo. 256 – 257.

¹⁴¹ VARGA (2012) i.m. 125.

¹⁴² John FINNIS: Law, Morality, and 'Sexual Orientation'. *Notre Dame Law Review*, 1994/5. 1066.

¹⁴³ KOPPELMAN (1997) i.m. 75.

¹⁴⁴ Uo. 64.

¹⁴⁵ FRIVALDSZKY i.m. 21 – 23.

¹⁴⁶ Ptk 4:121 (1) bekezdés. Az örökbefogadás problémájáról lásd bővebben: LÁPOSSY Attila – TASI Katalin: Joggal mérlegelve – a gyermekközpontú örökbefogadási eljárás követelményei az ombudsmani gyakorlat tükrében. *Családi Jog*, 2018/4. 16 – 22.

örökbefogadó szülője, szemben áll a nemzetközi tendenciákkal.¹⁴⁷ Azonban a gyermeknek joga van a természetes, hagyományos családban való nevelkedésre, s a pozitív jog nem lehet csupán egyéni boldogságkeresések megvalósításának eszköze úgy, hogy ezzel a jogalkotó vagy jogalkalmazó a valóságot, a társadalmi viszonyokat és azok természetét figyelmen kívül hagyja.¹⁴⁸ A törvényes házasság a világ előtti elköteleződést, egyben felelősségvállalási hajlandóságot mutat akár a házasságból született, akár az örökbefogadott gyermekek felnevelésére. Így nem tekinthető eleve rossznak azon gyakorlat, amelyben az állam azt az elvárást támasztja az örökbefogadó szülők felé, hogy házasságot kössenek.¹⁴⁹ Elsődlegesen tehát az örökbefogadás esetében is a gyermek érdekének kell érvényesülnie, s nem pedig egy új, „gyermekhez való jognak” létrejönnie.¹⁵⁰ Természetesen a különböző élethelyzetek különböző jogalkalmazói megfontolást igényelhetnek. Életszerű lehet, hogy egy olyan gyermek örökbefogadásakor, akinek vérszerinti szülei például egy balesetben meghaltak, inkább az egyébként bejegyzett élettársi kapcsolatban élő nagybáty általi örökbefogadás áll a gyermek érdekében, mint egy idegen házaspár általi, pusztán azon indok miatt, hogy ők házasok. Ezen mindig olyan speciális élethelyzetek, amelyeknél különösen hangsúlyos annak mérlegelése, hogy mi a gyermek elsődleges érdeke.

Akik elutasítják a szexualitás és házasság hagyományos felfogását, gyakran úgy vélekednek, hogy a szeretet a család alapja, s szerintük nem számít, hogy a szeretet két ellentétes nemű vagy azonos nemű ember között van-e. Ám akkor miért zárnánk ki ezt a szeretetkapcsolatot három vagy több személy között?¹⁵¹ Az újraértelmező gondolkodók gyakran felteszik a kérdést, hogy mégis hogyan (miért) hatna az azonos neműek házassága a hagyományos házasságokra? Ugyanez a kérdés feltehető a többnejűséget ellenző újraértelmező gondolkodók felé is: hogyan (miért) hatna az ő házasságukra egy poligám házassági intézmény bevezetése?¹⁵² Hogyha a házasság joghatásai az azonos nemű párok számára is a különmemű párokéval azonosak lennének, az újraértelmező logika alapján akkor azokat diszkriminálnánk, akik pl. vérfertőző, poligám vagy bestiális házasságok jogi elismerésére vágynak.¹⁵³ Egyes szerzők szerint a házasság jogi meghatározásának minden államban magába kell foglalnia a poligámia

¹⁴⁷ KATONÁNÉ PEHR Erika: A családformák pluralizmusa és annak megjelenése, különös figyelemmel az örökbefogadás hazai és nemzetközi szabályozására, valamint gyakorlatára. *Családi Jog*, 2024/1. 2.

¹⁴⁸ FRIVALDSZKY i.m. 21 – 23.

¹⁴⁹ David L. TUBBS: *Freedom's Orphans: Contemporary Liberalism and the Fate of American Children*. Princeton and Oxford, Princeton University Press, 2007. 79.

¹⁵⁰ MOLNÁR i.m. 234.

¹⁵¹ Robert P. GEORGE: *What Marriage Is – And What It Isn't*. *First Things*, (2009). <https://n9.cl/yv3q6g>

¹⁵² GIRGIS – GEORGE – ANDERSON i.m. 260.

¹⁵³ Uo. 250.

lehetőségét is, máskülönben az állam nem kezelne egyenlően minden személyt házassági döntéseikben.¹⁵⁴

Az érzelmeink nem állandóak, a házastársi kapcsolatban is minden nap tudatos döntést hozunk, hogy kitartunk a másik fél mellett. Az egyesítő szemlélet alapján a melegházasság jogintézményének bevezetése, a házasság hagyományos felfogásának eltörlése és a házasság újradefiniálása gyengítené a házasság társadalmi intézményét, elhomályosítaná az ellenkező nemű szülők eszményképének értékét és végső soron azt hirdetné, hogy a házasság alapvetően felnőttek érzelmi egyesülése, ez pedig teljességgel aláásná a házassági normákat.¹⁵⁵

Érvelésem abból indult ki, hogy gyakori álláspont, miszerint ahogyan a társadalmi felfogás változik, úgy a jognak is változnia kell, meg kell újulnia. Azonban az nem kétséges, hogy olyan társadalmi változás, amelynek meggyőződése volna, hogy a társadalom alapja, a család azonos nemű partnerek párkapcsolatán alapul, sohasem fog bekövetkezni, mivel ez a társadalmat egygenerációs élettartamúvá változtatná.¹⁵⁶ Valóban egyre hangsúlyosabban jelenik meg az azonos nemű párok házasságának bevezetése iránti igény, míg ez a poligámia intézményéről nem mondható el, így a társadalmi változások tekintetében a két igény elkülönül.¹⁵⁷

A társadalmi változásokra való hivatkozáson túl az azonos nemű párok házasságának alapjogi igazolása szempontjából felmerül a kérdés, hogy diszkrimináció valósul-e meg azáltal, hogy csak különnemű párok köthetnek házasságot, azonos nemű párok nem. A probléma éppen abban gyökerezik, hogy azonos feltételek vonatkoznak mind a heteroszexuális, mind a homoszexuális párokra, hiszen mindegyikük tekintetében fennáll a különneműség követelménye.¹⁵⁸ Az azonos neműek házasságának alapjogi igazolásából az következne, hogy a házasság intézményének lényeges tartalmi elemei a szabad akarathoz és lelkiismereti meggyőződéshez igazíthatóak.¹⁵⁹

Ha azt vesszük alaptételként, hogy az azonos neműeknek is alapjoga a házasság, akkor egészen kibővítjük a házasság szabadságához való alapjog értelmezési körét, ami alapján az intézmény lényeges tartalmi elemei is pusztán saját akarati, lelkiismereti, vallási meggyőződés szerint értelmezhetőek.

¹⁵⁴ Ronald C. Den OTTER: Three May Not Be a Crowd: The Case for a Constitutional Right to Plural Marriage. *Emory Law Journal*, 2015/6. 1982.

¹⁵⁵ GIRGIS – GEORGE – ANDERSON i.m. 260 – 261.

¹⁵⁶ MOLNÁR i.m. 260.

¹⁵⁷ CSINK i.m. [13].

¹⁵⁸ Uo. [11].

¹⁵⁹ Uo. [12].

Ez alapján azonban számos más lényegi elem stabilitása is megkérdőjelezhető, akár a monogámia intézménye is,¹⁶⁰ s ez eredményezheti a házasság eredeti jogi dimenziójának kiüresítését is.¹⁶¹

¹⁶⁰ BÓDI i.m. 63.

¹⁶¹ FRIVALDSZKY i.m. 20.

5. Lehetséges megoldások a házasság intézményének tevőleges védelme érdekében

Ahogy egy korábbi fejezetben kitértem rá, az állam házassággal kapcsolatos intézményvédelmi kötelezettsége többek között azt jelenti, hogy a házasságot védenie kell a többi párkapcsolati formával szemben. Az Alkotmánybíróság a 154/2008. (XII. 17.) számú határozatával többek között azt is megfogalmazta, miszerint „[...] követelmény, hogy az állam olyan jogi környezetet teremtsen, amely arra ösztönzi a polgárait, hogy a lehetséges együttélési formák közül a házasságot válasszák és családot alapítsanak”.¹⁶² Amikor tehát egy jogrendszer értékeket véd, tevékeny megoldások is erősíthetik az intézményvédelmet, ami kifejezetten a házasság előtti készüllet elősegítésében és a válások kiküszöbölésére való törekvésben is megvalósulhat.

Amennyiben például a házasfelek a konfliktusaikat nem képesek önerőből rendezni, számtalan módszert igénybe vehetnek, amelyet az állam nyújt a házasság megmentése vagy békés befejezése érdekében.¹⁶³ A hatályos polgári perrendtartás is ismeri például a békítés intézményét, a házasság felbontásának folyamatában, vagy a felbontás megelőzése érdekében is igénybe lehet venni a közvetítői eljárást, amely – sikeres mediáció esetén – kifejezetten egy a házasfelek közti kölcsönös megállapodás létrejöttével zárul.¹⁶⁴

5.1. Házasságvédő intézmények a nemzetközi pódiumon

Az államok többnyire törekednek a házasságok megőrzésére és a válás elkerülésére vagy annak észszerű keretek közti lebonyolítására, s ehhez különböző módszereket biztosítanak.¹⁶⁵ Az európai jogalkotási szinten vizsgálódva is számos házasságot védő intézményt fedezhetünk fel.

A lengyel jogszabályok alapján például a házasság felbontása megtagadható a gyermek érdekéből, szolidaritás okán vagy az egyik házastárs súlyos betegsége miatt.¹⁶⁶ Spanyolországban egy sajátos intézmény létezik a házasságok gyors felbontásának elkerülése végett: a *separación*, vagyis a különválás intézménye a házassági köteléket nem szünteti meg, így a házasság, annak joghatásai a felek békülése (az életközösség helyreállítása esetén) esetén

¹⁶² 154/2008. (XII. 17.) AB határozat, ABH 2008, 1655, 1664.

¹⁶³ VISONTAI-SZABÓ Katalin: A házassági krízisek pszichológiai háttere és néhány megoldás a békés válás érdekében. *Családi Jog*, 2021/1. 3.

¹⁶⁴ Uo. 5.

¹⁶⁵ Uo. 3.

¹⁶⁶ MOLNÁR i.m. 133.

könnyebben visszaállítható.¹⁶⁷ Az angol jog szerint az első házassági évfordulót megelőzően nincs mód a házasság felbontására.¹⁶⁸

Mindezek mellett érdemes figyelmet szánni azon hangokra is, akik ezen túlmenően, a szorosabb kötelék igényét fogalmazzák meg.¹⁶⁹ Egy társadalomnak szükségszerűen véleményt kell alakítania és ütköztetnie egy olyan alapvető kérdésben, mint a házasság, s a szövetségi házasság az egyik kiindulópontnak tekinthető ebben a véleményformálásban.¹⁷⁰

A szövetségi házasság (*covenant marriage*) az Egyesült Államok Louisana állambeli szabályozása alapján kialakult intézmény, amely a házasság mint elköteleződés súlyát hivatott erősíteni.¹⁷¹ A szövetségi házasság koncepciója mögött az a feltételezés áll, hogy a házasság felbontásának negatív következményei csökkenthetők (vagy akár elkerülhetők) azzal, hogy a pároknak segítenek mélyebben megérteni a házasságkötés számos következményét.¹⁷² Az intézmény célja a házasságok tartósságának elősegítése, valamint a válások visszaszorítása, így a házasság felbontása csak vétkességi alapon vagy egyéb meghatározott szigorú feltételekkel lehetséges¹⁷³, de már a házasságkötést is kötelező felkészítő konzultáció előzi meg, s a felek jogi kötelezettséget vállalnak a kapcsolat megőrzése iránt tett igyekezetük iránt arra az esetre, ha házasságuk válságba kerülne.¹⁷⁴

Az intézmény egyik kritikus pontja azonban, hogy a szabályozás a házasság intézményét tulajdonképpen megbontja, s kettős rendszert vezet be, amely akár házassági pluralizmushoz is vezethet. Míg a koncepcióban a törekvés a házasság megerősítésére irányult, felmerülhet a kérdés, hogy miért ne lehetne olyan szabályozás, amelyben többféle házasság létezik, amely tehát akár az azonos neműek házasságának vagy a poligámiának is helyt ad.¹⁷⁵

Ugyanakkor egyesek szerint például az Egyesült Államokban ez volt az egyetlen válások megelőzését célul tűző jogpolitikai törekvés, amely sikeres jogalkotói aktus volt.¹⁷⁶ Bizonyos kutatások kimutatták, hogy a szövetségi házasságra lépő párok esetében többnyire a nők kezdeményezték vagy pártolták a házasság eme formáját, melynek fő oka, hogy – főként azok

¹⁶⁷ Uo. 139 – 140.

¹⁶⁸ VISONTAI-SZABÓ i.m. 5.

¹⁶⁹ BOJNÁR – SCHANDA i.m. 185.

¹⁷⁰ STEVEN L. NOCK – LAURA ANN SANCHEZ – JAMES D. WRIGHT: *Covenant Marriage: The Movement to Reclaim Tradition in America*. New Brunswick – New Jersey – London, Rutgers University Press, 2008. 152.

¹⁷¹ CSINK i.m. [4].

¹⁷² NOCK – SANCHEZ – WRIGHT i.m. 10.

¹⁷³ CSINK i.m. [4].

¹⁷⁴ SCHANDA (2012) i.m. 86.

¹⁷⁵ Uo. 86.

¹⁷⁶ WITTE JR. – ELLISON i.m. 249.

tekintetében, akik gyermeket terveztek – szükségét érezték a szigorúbb válási szabályozás védelmének.¹⁷⁷ Egy ilyen házassági forma alkalmazása így akár a gyengébb fél védelmének elvét is előrébb mozdíthatja. Az intézmény emellett menedéket nyújt a konzervatívabb közösségeknek a szélesebb értelemben vett posztmodern kultúra elől: alternatív jogi struktúraként lehetőséget nyújt a hagyományos értékrendet vallók számára családi életük megalapozásában.¹⁷⁸

Releváns az intézmény ama sajátossága is, hogy nagy figyelmet fordít a házasságkötés előtt a házasok házasságra való felkészítésére. A római katolikus egyházban a jegyesség időszaka a házasságra való felkészülés időszaka, amikor többek között a pár jegyeskurzuson vesz részt. A magyar polgári jogban a jegyesség intézménye nem teljesen egyértelmű. Jobbágyi Gábor szerint az eljegyzés intézménye „visszalopakodott a törvényeink közé”¹⁷⁹: tulajdonképpen a Ptk.-ban előírt harminc napos várakozási idő¹⁸⁰ tekinthető egyfajta jegyességnek, s pl. anyakönyvvezetési feladatok ellátásának részletes szabályairól szóló kormányrendelet is menyasszonyként és vőlegényként említi a várakozási időszakban a házasulókat.¹⁸¹ A Ptk. azonban nem tekinti hozzátartozóknak a jegyeseket, így a magyar jogrendszerben a jegyességhez nem fűződik semmilyen joghatás.¹⁸² A korábbi magyar házassági gyakorlatban a házasságot megelőző aktusként ismert volt az eljegyzés intézménye, ám a későbbi és ma hatályos szabályozás alapján az eljegyzés aktusa semmilyen joghatást nem váltott ki, bár az eljegyzés ma is ismert hagyomány, s szabályozza az egyházi jog is.¹⁸³

Véleményem szerint a hatályos jogszabályi rendelkezések alapján a 30 napos várakozási idő, amely a házasságkötés megfontolására irányuló jogpolitikai célból került bevezetésre, nem feltétlenül elegendő, főképpen, ha figyelembe vesszük, hogy ezen határidő alól a törvény kivételt is lehetővé tesz. Jóllehet, e dolgozatnak nincsen közvetlen ráhatása a jogalkotó döntéseire, ugyanakkor megfontolandó lehet a jogalkotónak a jegyesoktatást mint a házasságkötéshez fűződő lehetséges elemet közelebbről is megvizsgálni.

¹⁷⁷ Uo. 247.

¹⁷⁸ Uo. 254.

¹⁷⁹ BARZÓ Tímea: A házasulók egyben jegyesek is? In: TATTAY Levente – POGÁCSÁS Anett – MOLNÁR Sarolta (szerk.): *Pro Vita et Scientia: Ünnepi kötet Jobbágyi Gábor 65. születésnapja alkalmából*. Budapest, Szent István Társulat, 2012. 17.

¹⁸⁰ Ptk. 4:7 (2) bekezdés.

¹⁸¹ 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet az anyakönyvezési feladatok ellátásának részletes szabályairól 6. melléklet 15.

¹⁸² MOLNÁR i.m. 47.

¹⁸³ JOBBÁGYI Gábor: *Személyi és családi jog*. Budapest, Szent István Társulat, 2008. 218., 227.

5.2. Az egyházi és állami házasság viszonya

A házasság intézménye a világi jogi szabályozásban elhatárolandó a házasság kánonjogi fogalmától, azonban kétségtelen, hogy az európai kultúrára épülő társadalmi berendezkedés kezdetektől fogva a férfi és a nő tartós életközösségén alapult. Mégpedig ezt mélyen alakította a keresztény tanítás és kultúra, s ugyan a házasság elsődlegessége nem zárja ki más kapcsolati formák létjogosultságát, kétségtelen, hogy a társadalmi viselkedési normák, így életközösségek is a házasság intézményének hasonmásai.¹⁸⁴

Az állami házasságkötések mellett sokan egyházi házasságot is kötnek, így érdemes megvizsgálni, hogy a világi és egyházi szabályozás hogyan hat egymásra. Ebben a viszonylatban több modell határolható körül, vannak államok, ahol az állam és a vallási közösségek szabályrendszere nem vesz tudomást a másikról, néhol az állam kifejezetten szankcionálja is az önálló egyházi házasságjogot. Vannak jogrendszerek, ahol az állam konstitutív, vagy deklaratív elismerésben részesíti az egyházi házasságot.¹⁸⁵

Többek között Horvátországban és Szlovákiában például az egyházi házasság megkötése pillanatától már polgári jogi hatásokkal bír, s az egyházi bíróságok is megállapíthatják a házasság semmisségét, amely során a civiljogi következményeket a polgári bíróság pedig a nemzeti jog alapján vonja le.¹⁸⁶ Izrael Államban a hatályos jog szerint a polgárok vallási-egyházi hatóságok előtt köthetnek házasságot, s külön világi házasságjog nincs érvényben.¹⁸⁷ Ugyanakkor többek között Hollandiában és Belgiumban a mai napig büntetendő, ha az egyházi házasságkötés megelőzi az állami hatóságok előtti házasságkötést.¹⁸⁸ Más modellek alapján egyes jogrendszerek nem a házasság tényét fogadják el érvényes házasságként, hanem csak akkor ismerik el az egyházi házasságot állami házasságként, hogyha azt állami szinten bejegyzik. Az amerikai modellben példának okáért a polgári házasságkötés úgy is megvalósulhat, hogy egy egyházi személyt ruháznak fel állami megbízással a házasság megkötésére.¹⁸⁹

¹⁸⁴ VARGA (2020) i.m. 204.

¹⁸⁵ BOJNÁR – SCHANDA i.m. 173.

¹⁸⁶ Uo.174.

¹⁸⁷ SCHANDA Balázs: Kérdések az egyházi házasság állami elismerésével kapcsolatban. *Jogtudományi Közlöny*, 2001/10. 446.

¹⁸⁸ BOJNÁR Katinka: Kettős esküvő – gyenge esküvő? Az állami és az egyházi házasságkötés viszonya. In: KOVÁCS Péter (szerk.): *Religio et Contitutio*. Budapest, Pázmány Press, 2014. 43.

¹⁸⁹ BOJNÁR – SCHANDA i.m. 176.

Magyarország abba a modellbe illeszkedik, amely az egyházi és állami házasságjog következetes elválasztását valósítja meg, a két jogrend egymás mellett létezik.¹⁹⁰

Érdemes megemlíteni, hogy a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk hatályba lépése előtt a házasság szabályozása körében nem különült el egymástól élesen az intézmény egyházi és állami joga. Az állami törvényhozás azonban a XIX. században azzal a problémával szembesült, hogy a vallásfelekezetek közötti házasságkötések esetében a felekezeti jogok különbözőképp szabályozták a házasságkötés aktusát és joghatásait, s az összhang megteremtése sürgető szükségé vált¹⁹¹, a vegyes házasságoknál ugyanis valójában kettős jogi szabályozás és kettősbíráskodás alakult ki, mivel az egyes felekezetek saját joguk szerint jártak el a házasságkötés és egyes kérdések rendezésében.¹⁹²

A házasságot a magyar polgári jog hatályos szabályai szerint a felek beleegyezése és nem az állam hatalma hozza létre, az állam képviselője útján csak deklarálja, elismeri ennek a tényét a nyilvántartásba való bejegyzéssel.

Ebből következően Magyarországon akár elképzelhető lenne olyan rendszer, amelyben az egyházi házasságnak polgári jogi hatásai vannak, hiszen ez fordítva is lehetséges: például egy felekezeti vegyes házasság tekintetében a felek az egyházi forma alól felmentést kapnak, a polgári házasságukat a katolikus egyház is érvényesnek ismeri el.¹⁹³ Mindemellett egy másik államban megkötött polgári jogi joghatásokat is kiváltó egyházi házasságot Magyarországon is polgári házasságként ismeri el az állam.¹⁹⁴

A hatályos Alaptörvény alapján azonban az egyház és az állam elválasztott működésének alapelve okán nem lehetséges olyan házasságkötési szertartást létrehozni, amelyben a ceremónia keretében mind egyházi, mind polgári jogi formában érvényesen megkötnének egy házasságot. Hogyha egy jogszabályi változtatás folytán az anyakönyvi bejegyzés konstitutív jelleget kapna, lehetséges volna egy olyan megoldás, amelynél nem az anyakönyvvezető, hanem az egyházi személy előtt tett kijelentés hozná létre a polgári jogi házasságot is.¹⁹⁵

¹⁹⁰ Uo.173.

¹⁹¹ SZABÓ István: Az állami házasság megjelenése és a házasság felbonthatóságának kérdése. *Iustum, Aequum, Salutare*, IV., 2008/3. 49., 51.

¹⁹² MEZEY i.m. 229.

¹⁹³ MOLNÁR i.m. 32.

¹⁹⁴ BOJNÁR (2014) i.m. 37.

¹⁹⁵ Uo. 39 – 40.

6. Zárszó

A házasság – és a család – intézményével kapcsolatban a jogalkotónak és jogalkalmazónak számos igényt kell szem előtt tartania döntésekor. Azonban amellett, hogy a jog társadalmi igényekre reagál, kétségtelen, hogy a jogalkotó nem tud minden élethelyzetre jogi normákkal szabályozni. A tiszta fogalmak könnyítik a társadalmi konszenzust, s azok jogszabályba vagy Alaptörvénybe foglalásával egyértelművé válhatna a jogalkotó akarata. A jognak az elmúlt időszakban felgyorsuló, párhuzamos formákkal és nemi irányultsággal kapcsolatos változásokra is reagálnia kell, azonban a jog óhatatlanul időben később reagál a társadalmi igényekre, mint ahogy azok felmerülnek. Mindemellett a házasság körül egy olyan fogalom van átalakulóban, amelynek évszázados hagyományokon alapuló hagyománya van, így nem várható el a jogalkotótól, hogy az újító igényre azonnal reagáljon.

A házasság mellett csak azok tudnak dönteni és azt a maga teljességében megélni, akiknek arról valódi ismerete van, s ezen ismeret tudatában választják a házasságot. Ez azonban a kulturális, családi mintáktól és a jog által biztosított intézményes keretektől is függ, hiszen ezen belül mozognak az egyéni döntések, azonban mégis az egyéni választásokból áll össze a kulturális, társadalmi felfogás és így az intézményes keretek is.¹⁹⁶ Az egyéni döntések tükröződnek tehát társadalmi viszonylatban is, s a társadalmi változásoknak és arra való jogalkotói reakcióknak van egy reális sebessége. Beláthatatlan következményei lehetnek, ha a másik félnek esélyt sem adunk arra, hogy kifejtse érveit, s emellett a házasság intézményét kifejezett támogatásokkal őrizze.

Akik pusztán a fogalmak jogi úton való tisztázásában látják a társadalmi viták egyetlen megoldását, tévednek. Ha a jogalkotó megfontolás nélkül enged az újító nézeteknek, elhamarkodottan hozhat döntéseket, alkothat fogalmakat, amelyek ugyan rövidre zárhatják a vitát, azonban vagy az egyik, vagy a másik oldalnak kedvezőtlenül (akár érdekeit kifejezetten figyelmen kívül hagyva) hozhat döntéseket, amely ezáltal még több konfliktust szül. Ellenben, ha a jogalkotó – az alkotmányozó – tág keretet ad a fogalmi alapok megteremtésekor, értelmezési szabadságot ad a jogalkalmazónak – az alkotmányértelmező fórumnak – azzal, hogy lehetőséget ad arra, hogy a valódi élethelyzetre reagáljon, s minél méltányosabban járjon el.

A házasság körüli vitáinkban gyakran jogalkotói lépéseket sürgetünk, s vitáink óhatatlanul abból fakadnak, hogy eltérő fogalmakból indulunk ki. Azonban a jogalkotótól nem várható el,

¹⁹⁶ Robert P. GEORGE: What Marriage Is – And What It Isn't. *First Things*, (2009). <https://n9.cl/yv3q6g>

hogy teljeskörűen szabályozza a házasság és a család intézményét, hiszen az egy olyan érinthetetlen lényeggel rendelkezik, amelyet az államnak tiszteletben kell tartania.¹⁹⁷ Így noha a házasságról való gondolkodásban konszenzust különböző értékpreferenciáink miatt nem feltétlen érhetünk el, a parttalan viták feloldását elősegítheti, ha igényeink megfogalmazása mellett a vitában mindkét fél érveit – azok kiindulópontjával és értéktartalmával együtt – figyelembe vesszük.

¹⁹⁷ SCHANDA (2008) i.m. 68.

Hivatkozott források jegyzéke

Irodalomjegyzék

- CSINK Lóránt (szerk.): *A magyar közjog alapintézményei*. Budapest, Pázmány Press, 2020.
- GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – ZAKARIÁS Kinga (szerk.): *Az alkotmánybírószági gyakorlat. Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata*. Budapest, Hvg-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., 2021.
- HALMAI Gábor (szerk.): *Alkotmánybírószági esetjog*. Budapest, CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2007.
- JOBÁGYI Gábor: *Személyi és családi jog*. Budapest, Szent István Társulat, 2008.
- KOVÁCS Péter (szerk.): *Religio et Contitutio*. Budapest, Pázmány Press, 2014.
- Patrick LEE & Robert P. GEORGE: *Conjugal union: what marriage is and why it matters*. Cambridge, Cambridge University Press, 2014.
- MEZEY Barna: *Magyar jogtörténet*. Budapest, Osiris Kiadó, 2007.
- MOLNÁR Sarolta Judit: *A házasság intézményének perspektívái a köteléket, a tartalmat és az alanyi kört érő kihívások tükrében*. Budapest, Pázmány Press, 2022.
- Steven L. NOCK – Laura Ann SANCHEZ – James D. WRIGHT: *Covenant Marriage: The Movement to Reclaim Tradition in America*. New Brunswick – New Jersey – London, Rutgers University Press, 2008.
- SCHANDA Balázs – BALOGH Zsolt (szerk.): *Alkotmányjog – Alapjogok*. Budapest, Pázmány Press, 2022.
- TATTAY Levente – POGÁCSÁS Anett – MOLNÁR Sarolta (szerk.): *Pro Vita et Scientia: Ünnepi kötet Jobbágyi Gábor 65. születésnapja alkalmából*. Budapest, Szent István Társulat, 2012.
- TRÓCSÁNYI László – SCHANDA Balázs – CSINK Lóránt: *Bevezetés az alkotmányjogba*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2021.
- David L. TUBBS: *Freedom's Orphans: Contemporary Liberalism and the Fate of American Children*. Princeton and Oxford, Princeton University Press, 2007.
- John WITTE JR. – Eliza ELLISON: *Covenant Marriage In Comparative Perspective*. Grand Rapids, William B. Eerdmans Publishing Co., 2005.

Folyóirat

BARZÓ Tímea: A családjog alapelvei és érvényesülésük nehézségei. *Miskolci Jogi Szemle*, 2017., 1. Különszám

BARZÓ Tímea: A házasság és a család védelme Közép-Európában. *Pro Futuro*, 2023/1.

BOJNÁR Katinka: Az Alkotmánybíróság határozata a család fogalmáról: A családfogalom szűkítő értelmezésének elfogadhatósága. *Jogesetek Magyarázata*, 2013/1.

BOJNÁR Katinka – SCHANDA Balázs: Házassági jogrendszerek versenye, vagy párkapcsolati szupermarket? *Iustum Aequum Salutare*, 2016/2.

BÓDI Stefánia: A család fogalma, belső viszonyai, egyéb párkapcsolati formák alkotmányjogi megközelítése. *Jogelméleti Szemle*, 2022/3.

CSINK Lóránt: Házasság és család. In: Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András). Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont, Jogtudományi Intézet, 2018.

DOMBOS Tamás – POLGÁRI Eszter: Zavaros progresszió: Az alkotmánybíróság a családok védelméről szóló törvényről. *Fundamentum*, 2013/1.

DRINÓCZI Tímea: „Nyugodjék BÉKében”? *Közjogi Szemle*, 2009/1.

DRINÓCZI Tímea – ZELLER Judit: A házasság és a család alkotmányjogi helyzete. *Jura*, 2006/1.

John FINNIS: Law, Morality, and 'Sexual Orientation'. *Notre Dame Law Review*, 1994/5.

John FINNIS: The Good of Marriage and the Morality of Sexual Relations: Some Philosophical and Historical Observations. *American Journal of Jurisprudence*, 1998/1.

FRIVALDSZKY János: A házasság és a család: elnyomó hatalmi viszonyok avagy a jog relacionális jellegének prototípusai? Az olasz relacionalista jogfilozófiai eredmények tükrében. *Iustum Aequum Salutare*, 2008/3.

Robert P. GEORGE: What Marriage Is – And What It Isn't. *First Things*, 2009

Sherif GIRGIS – Robert P. GEORGE – Ryan T. ANDERSON: What is Marriage? *Harvard Journal of Law and Public Policy*, 2010/1.

HERKE-FÁBOS Barbara Katalin: Az élettársi jogviszony alkotmányossági és családjogi kérdései. *Jura*, 2017/1.

JAKAB András: Az Alkotmánybíróság első határozata a bejegyzett élettársi kapcsolatáról. *Jogesetek Magyarázata*, 2010/2.

KATONÁNÉ PEHR Erika: A családformák pluralizmusa és annak megjelenése, különös figyelemmel az örökbefogadás hazai és nemzetközi szabályozására, valamint gyakorlatára. *Családi Jog*, 2024/1.

Andrew KOPPELMAN: Is Marriage Inherently Heterosexual? *American Journal of Jurisprudence*, 1997/1.

Andrew KOPPELMAN: Judging the Case against Same-Sex Marriage. *University of Illinois Law Review*, 2014/2.

LÁPOSSY Attila: Az alkotmánybírák a házasság védelméről. *Fundamentum*, 2009/1.

LÁPOSSY Attila – SZABÓ-TASI Katalin – SZAJBÉLY Katalin: A családban marad? - Döntés után, avagy az Alkotmánybíróság családképe. *Családi Jog*, 2013/2.

LÁPOSSY Attila – SZABÓ-TASI Katalin – SZAJBÉLY Katalin: A család(fogalom) és más alapjogok - alkotmányjogi megközelítésből. *Családi Jog*, 2013/1.

LÁPOSSY Attila –TASI Katalin: Joggal mérlegelve – a gyermekközpontú örökbefogadási eljárás követelményei az ombudsmani gyakorlat tükrében. *Családi Jog*, 2018/4.

LUX Ágnes: A család fogalmának nemzetközi és európai szabályrendszere. *Közjogi Szemle*, 2021/4.

Ronald C. Den OTTER: Three May Not Be a Crowd: The Case for a Constitutional Right to Plural Marriage. *Emory Law Journal*, 2015/6.

PONGRÁCZ Tiborné – SPÉDER Zsolt: Élettársi kapcsolat és házasság - hasonlóságok és különbségek az ezredfordulón. *Szociológiai Szemle*, 2003/4.

SCHANDA Balázs: A házasság intézményének védelme a magyar alkotmányjogban. *Iustum Aequum Salutare*, 2008/3.

SCHANDA Balázs: A jog lehetőségei a család védelmére. *Iustum Aequum Salutare*, 2012/2.

SCHANDA Balázs: Kérdések az egyházi házasság állami elismerésével kapcsolatban. *Jogtudományi Közlöny*, 2001/10.

SCHANDA Balázs: Néhány alkotmányjogi megfontolás az apasággal kapcsolatban. *Iustum Aequum Salutare*, 2022/3.

SZABÓ István: Az állami házasság megjelenése és a házasság felbonthatóságának kérdése. *Iustum Aequum Salutare*, 2008/3.

SZEIBERT Orsolya: Az élettársi kapcsolat fogalma – itthon és Európában különös tekintettel a de facto élettársi viszonyokra. *Magyar Jog*, 2011/5.

TÓTH Gábor Attila: A titokzatos alkotmány. Jelentés az alkotmányértelmezés nehézségeiről. *Jogtudományi Közlöny*, 2008/9.

VARGA Zs. András: A házasság és a család mint keresztény és európai értékek. *Acta Humana*, 2020/4.

VARGA Zs. András: A házasságra és a családra vonatkozó rendelkezések változása az alkotmányozás során. *Iustum Aequum Salutare*, 2012/2.

VISONTAI-SZABÓ Katalin: A házassági krízisek pszichológiai háttere és néhány megoldás a békés válás érdekében. *Családi Jog*, 2021/1.

Jogforrások

A Magyar Népköztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény

A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény

A bejegyzett élettársakról szóló 2007. évi CLXXXIV. törvény

Magyarország Alaptörvénye 2011. április 25.

A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény

29/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet az anyakönyvezési feladatok ellátásának részletes szabályairól

995/B/1990. AB határozat, ABH 1993, 515.

64/1991. (XII. 17.) AB határozat, ABH 1991, 297.

1097/B/1993. AB határozat, ABH 1996, 456.

14/1995 (III.13.) AB határozat, ABH 1995, 82.

75/2007. (X. 19.) AB határozat, ABH 2007, 731.

154/2008. (XII. 17.) AB határozat, ABH 2008, 1655.

32/2010. (III. 25.) AB határozat, ABH 2010, 255.

43/2012 (XII. 20.) AB határozat, ABH 2012, 788.